

2.2.2.3

Приложение
к ООП НОО, утвержденной приказом
директора МБОУ «Шадчинская СОШ»
№ 27 от 29.08.2019 г.

Татарстан Республикасы Мамадыш муниципаль районы
Муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе
«Шәдче урта гомуми белем мәктәбе»
1-4 нче сыйныфлары өчен
ТУГАН (ТАТАР) ТЕЛДӘ ӘДӘБИ УКУ ФӘНЕ БУЕНЧА
эш программасы

Педагогик киңәшмә утырышында каралды.
Беркетмә №1, 29 нчы август 2019 нчы ел.

Гамәлгә ашыру вакыты 4 ел.

Туган (татар) телдә әдәби уку фәне өйрәнүнең планлаштырылган нәтижеләре

Шәхси нәтижеләр

Укучының шәхси нәтижеләре түбәндәгечә формалашчак:

- укучының мәктәпкә уңай мөнәсәбәт дәрәжәсендә эчке позициясе, мәктәп чынбарлыгының эчтәлекле мизгелләренә һәм «яхшы укучы» үрнәген кабул итүгә юнәлеш;
- уку эшчәнлегенең социаль, уку-танып белү һәм тышкы мотивларын үз эченә алган мотивацион нигезе;
- яңа уку материалына һәм яңа мәсьәләләргә карата уку-танып белү кызыксынуы;
- уку эшчәнлегендә уңышка ирешү сәбәпләрен аңлау, шул исәптән үз-үзенә анализлау һәм нәтижәне үзконтрольдә тоту, туры килү-килмәүне анализлау;
- конкрет бурычны таләпләренә җавап бирү, укытучылар, иптәшләр, ата-аналар һәм башка кешеләрнең бәяләрен аңлау;
- үз уку эшчәнлеген бәяләүгә сәләт;
- гаилә әгъзасы, халык вәкиле буларак «мин» аңлау формасында гражданлык тәңгәллеге, этник яктан карашы;
- Россия гражданы, үз Ватаны, халкы һәм тарихы өчен уртак һәм горурлык хисләре, кешенең гомуми иминлеге өчен җаваплылыгын аңлау;
- әхлакый эчтәлектә һәм мәгънәдә үз гамәлләренә дә, тирә-юньдәгеләрнең кылган гамәлләрен дә юнәлтү.;
- төп мораль нормаларны белү һәм аларны үтәүгә юнәлеш бирү;
- әхлакый тәртипне жайга салучы буларак, этик хисләр — оят, гаеп, намусны үстерү; башка кешеләрнең хисләрен аңлау һәм аларны борчу.;
- сәламәт яшәү рәвешенә урнаштыру;
- экологик культура нигезләре: табигый дөнья кыйммәтләрен кабул итү, үз эшчәнлегендә табигат саклау нормаларына иярергә әзерлек;
- сәламәтлекне, булган мөлкәтне саклау күнекмәсе булдыру;
- дөнья һәм илебезнең сәнгать мәдәнияте белән танышу нигезендә искиткеч һәм эстетик хисләр кичерү.

Укучы формалаштыру өчен мөмкинлек алачак:

- укучының мәктәпкә карата уңай мөнәсәбәт дәрәжәсендә эчке позициясе, укыту-танып белү мотивларының өстенлек итүе һәм белемнәренә бәяләүнең социаль ысулын өстенлек итүендә чагылдырылган укуларның кирәклеген аңлау;
- тотрыклы укыту-танып белү мотивациясе;
- бурычлар чишүнең яңа гомуми ысуллары белән тотрыклы уку-танып белү кызыксынуы;
- танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыруда уңай һәм тискәре нәтижеләрнең сәбәпләрен аңлай белү
- «яхшы укучы» социаль ролен уңышлы гамәлгә ашыру таләпләре нигезендә үз-үзенә дәрәжә бәяләү;
- гражданлык тәңгәллеге нигезләрен гамәлгә ашыруда компетентлык;
- конвенциональ дәрәжәдә мораль аң, аралашуда әңгәмәдәш позициясен исәпкә алу нигезендә уртаклыкларны хәл итү;
- аларның мотивларына һәм хисләренә юнәлеш бирү, әхлакый нормаларга һәм этик таләпләргә тоташтыруда тотрыклы эзләнү;
- сәламәт яшәү рәвешенә урнаштыру һәм аны реаль тәртиптә һәм гамәлләрдә тормышка ашыру;
- кеше тормышының мөһим өлкәсе буларак сәнгатькә өстенлек бирү һәм эстетик сәнгатькә юнәлеш бирү.;
- башка кешеләрнең хисләрен аңлау һәм башкаларга ярдәм итүгә һәм аларның иминлеген тәмин итүгә юнәлтелгән гамәлләрдә чагылдырыла торган гамәлләр.

Регулятив универсаль уку гамәлләре

Чыгарылыш сыйныф укучысы өйрәнчэк:

- кабул итү һәм уку бурычын саклап калу;
- укутучы тарафыннан бирелгән яңа уку материалында укутучы белән хезмәттәшлек итүнең ориентирларын исәпкә алырга ;
- куелган бурыч һәм аны тормышка ашыру шартлары нигезендә, шул исәптән эчке планда да, үз гамәлләрен планлаштыру;
- планлаштыруда һәм контрольдә тотуда билгеләнгән кагыйдәләрне исәпкә алырга; нәтижә буенча йомгаклау һәм адымлы контроль ясарга;;
- яңа материалны үзләштерү ,дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү.
- укутучылар, иптәшләр, ата-аналар һәм башка кешеләрнең тәкъдимнәрен һәм бәяләрен дәрәс кабул итү;;
- эш алымнарын һәм нәтижәсен аера белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек алачак:

- укутучы белән хезмәттәшлек итүдә яңа уку бурычлары куярга;
- уку эшчәнлегендә танып-белү инициативасын күрсәтү;
- яңа материалны үзләштерү ,дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү.
- укутучы бүлөп биргән яңа уку материалында булган гамәлләрне мөстәкыйль рәвештә исәпкә алырга ;
- үз-үзенә тоту күнекмәләрен аңлап үти белү, уку эшчәнлеген оештыра белү, уку эшчәнлеген оештыра белү;
- уку эшчәнлеген мөстәкыйль дәрәс бәяләү, эшчәнлек барышында һәм ахырында төзәтмәләр кертү;

Танып-белү универсаль уку гамәлләре

Укучы өйрәнә:

- яңа материалны үзләштерү ,дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү.
- әйләнә-тирә дөнья һәм үзе турында, шул исәптән ИКТ ярдәмендә, сайлап алу мәгълүматын язуну (фиксацияләүне) тормышка ашыру;
- уку эшчәнлегендә танып-белү инициативасын күрсәтү;
- сәнгать һәм танып-белү текстларын мәгънәле кабул итү нигезләренә төрлө төрләрдәгә хәбәрләрдән (беренче чиратта, текстлардан) шактый мәгълүмат алу);
- мөһим һәм мөһим булмаган билгеләр бүлөп бирелгән объектларга анализ ясарга ;
- уку эшчәнлегендә бер бөтенне өлешләрдән булдыру;
- бирелгән таләпләрне чагыштыру һәм гомумиләштерү;
- өйрәнелә торган күренешләр даирәсендә сәбәплә элементә урнаштыру;
- корылма, аның төзелеше, үзлекләре һәм элементләре турында гади фикерләренә элементә рәвешендә төзөргә;;
- корылмаларны танып белү, әһәмиятле билгеләр һәм аларның синтезы нигезендә төшенчә астына йомгак ясау.;
- тиндәшле урнаштыру;
- бурычларны хәл итүнең кайбер уртақ алымнарын белү.

Укучы укырга мөмкинлек алачак:

- китапханә ресурсларын һәм Интернет челтәрен кулланып, мәгълүматны киңәйтелгән эзләү;
- информацион-коммуникацион технологияләр кулланып, әйләнә-тирә дөнья турында мәгълүматны язарга, теркәргә;
- яңа материалны үзләштерү: дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү;
- тормышка ашырырга синтез, бер өлешен ничек төзү, мөстәкыйль рәвештә төзеп бетерергә һәм тулысынча житмәгән компонентларын табарга.

Коммуникатив универсаль уку гамэллэре

Укучы өйрөнөчөк:

- коммуникатив, иң беренче чиратта, сөйлөм чараларын төрлө коммуникативбурычларны хэл итү өчен дөрес кулланырга, төзөргө;
- монологик фикерлэү (шул исэптэн аудиовизуаль ярдәм белән бергә), коммуникациянең диалогик формасына ия булу;
- файдаланып, шул исэптэн чаралары һәм ИКТ һәм дистанцион аралашу;
- төрлө карашлы кешеләрдә, шул исэптән үз карашлары белән туры килми торган кешеләрдә яшәү мөмкинлегенә юл кую һәм аралашу, үзара бәйләнештә аралашучы позициясенә юнәлү;
- төрлө фикерләрне исәпкә алырга һәм хезмәттәшлектә төрлө позицияләрне координацияләргә омытырга;
- үз фикереңне һәм позицияңне формалаштыру;
- уртак эшчәнлектә, шул исэптән мәнфәгатьләр каршылыгы очрагында, килешергә һәм уртак фикергә килергә;
- аралашу өчен аңлаешлы фикерләр төзөргә, аралаша белү;
- сораулар бирергә;
- контрольдә тоту гамэллэре;
- кулланырга, сүз жаен алу өчен үз гамэлләр;
- яңа материалны үзләштерү: дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү.

Укучысы өйрөнөргә мөмкинлек алачак:

- яңа материалны үзләштерү: дәрәслек, сүзлек белән эш итә белү, танып белү активлыгын үстерү уку эшчәнлеген оештыра белү, танып белү активлыгын үстерү, уку эшчәнлеген оештыра белү;
- үз позицияңне дәлиллэү һәм уртак эшчәнлектә уртак карар чыгарганда хезмәттәшлектә эңгәмәдәшнөң позицияләре белән координациялэү;
- барлык катнашучыларның мәнфәгатьләрен һәм позицияләрен исәпкә алу нигезендә конфликтларны хэл итүгә нәтижәле ярдәм итөргә;
- коммуникация максатларын исәпкә алып, эңгәмәдәшкә кирәкле мәгълүматны төгәл, эзлекле һәм тулы итеп бирергә;
- үз эшчәнлеген оештыру һәм партнер белән хезмәттәшлек итү өчен кирәкле сораулар бирергә;
- үзара контрольдә тоту һәм хезмәттәшлектә кирәкле ярдәм күрсөтү;

Планлаштыру нәтижэлэре.

1 нче сыйныф ахырында укучылар түбәндөгә нәтижэлэргә ирешә:

«Сөйлөм һәм уку эшчәнлегә төрлэре» юнәлешә буенча

укучы

- фольклор эсэрлэрен (такмак, жыр, санамыш, табышмак, мәкаль, әйтем, әкият) аңлап зиһенгә кабул итә һәм аера белергә;
- төрлө жанрдагы (хикәя, шигырь, әкият) эсэрлэрне кыч-кырып укырга һәм эчтәлек буенча сорауларга жавап бирергә;
- әдәби эсэрне дөрес итеп әйтергә (авторының исем-фамилиясе, эсэрнең исеме);
- китап тышлыгын модельләштерергә: авторын, исемн, жанрын һәм темасын (туган ил, балалар, хайваннар, табигать турында) өйрәнә.

Укучыга:

- укылган эсэрнең әхлакый эчтәлеген аңларга;
 - эсэр һәм геройлар турында фикерлэрен житкерергә;
 - эсэр өзеклэреннән укылган эсэрлэрне танырга өйрөнөргә мөмкинлек туа.
- «Әдәби пропедевтика» юнәлешә буенча укучы

- өйрәнелә торган эсәрләрнең жанрларын һәм темаларын билгеләргә һәм әйтергә;
- сөйләмдә әдәби төшенчәләрне (әдәби эсәр, авторның исеме һәм фамилиясе, эсәрнең исеме) кулланырга;
- шигырь, хикәя, табышмак, мәкаль, әкият жанрларын аерырга;
- халык һәм автор әкиятләрен үзенчәлекләре буенча аерырга өйрәнә.

Укучыга

- әкият һәм шигырь, табышмак һәм мәкаль текстларын чагыштырырга;
- тексттан чагыштырулар, эндәшләрне табарга;
- тексттан геройлар арасындагы диалогны табып укырга;
- рәсеме һәм тышлыгы буенча китапның якинча темасын билгеләргә мөмкинлек туа.

«Ижади эшчәнлек» юнәлеше буенча:

- диалог формасындагы кечкенә эсәрләрне рольләргә бүленеп укырга;
- укылган эсәр геройлары белән төрле вакыйгалар уйларга;
- герой яки үз исеменнән эсәр эчтәлеген сөйләргә өйрәнә.

Укучыга

- укылган эсәрнең аерымы эпизодларына рәсем ясарга;
- аерымы эпизодларны парлап яки төркемләп сәхнәләште-рергә;
- телдән кечкенә хикәя, әкият уйларга өйрәнергә мөмкинлек туа.

Иңче сыйныфны тәмамлаганда, укучыларның белеменә , эш осталыгына һәм күнекмәләренә таләпләр:

Әлифба чорының ахырына укучылар:

1. Татар теленең авазларының сузык (ачык авыз символы белән бирелгән), ягъни жырлана торган аваз һәм тартык, ягъни жырланмый торган; әйткәндә, сөйләм органнарында киртә ясала/ясалмый торган авазларга бүленүен, сузыкларның калын һәм нечкә булуын, тартыкларның нечкә- калын яңгырашын сузык аваз хәрәфләре белдерүен;

- сүзнең яңгыраш һәм мәгънә бөтенлегенә ия булуын;

- сүзнең ижекләргә бүленүен, бер ижекнең көчлерәк һәм озынрак әйтелүен;

- сөйләм авазлары язуда шартлы график символлар (түгәрәк, квадрат) яки хәрәфләр белән белдерелүен;

- сүзләр предметларны, аларның билгеләрен, эш-хәрәкәтләрен белдерүләрен, ярдәмче сүзләр сүзләрен, жөмлөләрне үзара бәйләү өчен хезмәт итүләрен, аларның график символларын;

- әйтмә сөйләмнең текст һәм жөмлөләргә бүленүен, аларны график сурәтләп булу мөмкинлеген;

элемент-сызыклар һәм элемент-өлгеләрнең басма һәм язма хәрәфләрнең график системасының структур (төзелеш) берәмлекләре булуын;

- һәр басма һәм язма хәрәф формасының тиешле урын-сан мөнәсәбәтендә урнашкан элементлардан торуын аңлый белергә тиеш.

2. Укучылар сүз башыннан башлап, андагы һәр авазны көчлерәк итеп билгели бара, берсен аерып алып аңа характеристика бирә;

- анализ вакытында тартыкларның яңгырау-саңгыраулыгын билгеләү алымнарын куллана;

- сүзне ижекләргә бүлә;

- схемалардан сүзнең аваз язылышын ижекләп һәм орфоэпик дәрәҗә итеп укый;

- схемалардагы һәм «Әлифба» текстларында бирелгән хәрәф язуын ижекләп һәм орфоэпик дәрәҗә итеп укый;

- сүзнең аваз формасын шартлы график формадан хәрәф формасына һәм киресенчә үзгәртә;

- элемент-шаблоннар нигезендә басма һәм язма хәрәфләрне төзи һәм анализлый;

- аерымы график биремне үтәү дәвамында дәрәҗә итеп утыра һәм язма әсбаплардан файдалана алырга тиеш.

Грамотага өйрәтүнең йомгаклау чорында беренче сыйныф укучылары:

1. Туган телнең сөйләм төзелешен **аңлый**, аваз, ижек, сүз, сүзтөзмә, жөмлә, текст кебек тел берәмлекләрен образлы **күзаллый**;

- татар алфавиты басма һәм язма хәрәфләрнең график системасын;

- һәр хәрәфнең элемент формаларын;

- дәрәҗә утыру һәм язма әсбапларны куллану кагыйдәләрен белергә тиеш.

2. Һәр укучы үзенә генә хас темпта басма һәм язма текстларны орфоэпик нормаларга туры китереп укый;

- текстның аерым бер өлешләрен сөйли (2 — 3 жөмлө белән) ;
- укылган текст эчтәлеге буенча бирелгән сорауларга җавап бирә;
- тыңланган текстка исем куша;
- картина буенча бәйләнешле сөйләм төзи белергә тиеш.

2 класс

Шәхси

укучыда татарча укуга кызыксыну, омтылыш уяту;әдәби уку тәҗрибәсе булдыру;үз милләтен белән горурлану, татар теленә мөхәббәт хисләре тәрбияләү;

Метапредмет

Коммуникатив :

Укучы өйрәнчәк: татар халык авыз иҗаты эсәрләрен өйрәнү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы кулланырга өйрәнү; текстны аңларга, аңлаганны тыңлаучыга җиткерергә, дәрәс һәм матур итеп укырга, укыганның эчтәлеген сөйләргә, тема буенча әңгәмә корә белергә, аралашканда тел чараларын урынлы файдалана белергә өйрәнү; эсәрнең темасын һәм төп геройның характерын, эш-гамәлләрен, эсәрдәге вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен белдерергә өйрәнү.

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: татар халык авыз иҗаты эсәрләрен белү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы куллана белү;текстны аңлай, аңлаганны тыңлаучыга җиткерә, дәрәс һәм матур итеп укый, укыганның эчтәлеген сөйли, тема буенча әңгәмә корә , аралашканда тел чараларын урынлы файдалана белү;эсәрнең темасын һәм төп геройның характерын, эш-гамәлләрен, эсәрдәге вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен өйтә белү.

Регулятив :

Укучы өйрәнчәк: татар әдипләренең иң яхшы әдәби эсәрләре белән танышырга өйрәнү; әдәби эсәрләрен дәрәс һәм йөгерек, аңлап, сәнгатьле уку күнекмәләре булдырырга өйрәнү; татар халык авыз иҗаты эсәрләрен , мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы кулланырга өйрәнү;

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: татар әдипләренең иң яхшы әдәби эсәрләрен белү; әдәби эсәрләрен дәрәс һәм йөгерек, аңлап, сәнгатьле уку күнекмәләре булдыру, уку тизлеге нормаларына сыешу алу; татар халык авыз иҗаты эсәрләрен белү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы куллана белү.

Танып- белү :

Укучы өйрәнчәк: халык әкиятләрен һәм фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мазәкләрне һ.б. әдәби жанр буларак өйрәнү

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак:халык әкиятләрен һәм фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мазәкләрне һ.б. әдәби жанр буларак кабул итә белү.

Предмет

Укучы өйрәнчәк: катлаулы булмаган монолог төзәргә өйрәнү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирергә өйрәнү; укылган эсәрнең эчтәлеген план буенча ачарга өйрәнү; шигъри эсәрләрен сәнгатьле укырга өйрәнү; иптәшләре алдында кыска чыгышлар ясарга өйрәнү; дәрәслек һәм фәнни-популяр әдәбият белән эшләргә өйрәнү; алган белемнәрне практикада кулланырга өйрәнү; укытучы ярдәмендә персонажларга бәя бирергә өйрәнү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белергә өйрәнү.

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: катлаулы булмаган монолог төзи белү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирү; укылган эсәрнең эчтәлеген план буенча ачу; шигъри эсәрләрен сәнгатьле укый белү; иптәшләре алдында кыска чыгышлар ясау; дәрәслек һәм фәнни-популяр әдәбият белән эшләргә күнегү; алган белемнәрне практикада куллана белү; укытучы ярдәмендә персонажларга бәя бирә белү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белү.

2 сыйныф ахырында укучылар түбәндәге нәтиҗәләргә ирешә:

“Сөйләм һәм уку эшчәнлеге төрләре” юнәлеше буенча :

- уку тирәлеген киңәйтү өчен, китап уку кирәклегенә төшенергә;
- укылган һәм тыңланган эсәрләрен эчтәлеген аңларга, аларның төп уен билгеләргә;

- орфоэпик нормаларны саклап, 2 нче сыйныф укучысының мөмкинчелегенә туры килгән һәм укыганны аңларлык темпта (минутка 30-40 сүздән ким булмаган) бөтен сүзләр белән кычкырып укырга;
- укытучы житәкчелегендә зур булмаган әсәрне эчтән укырга;
- укыла торган әсәргә туры килгән темпны, тонны саклап, тыныш билгеләренә игътибар итеп, текстны сәнгатьле итеп укырга;
- текстларны яттан сөйләргә;
- теләк буенча һәм уку максатыннан чыгып, беренчел кат уку, өйрәнү максатыннан уку, эзләнү максатыннан уку төрләрен кулланып укырга;
- әдәби, фәнни-популяр мәкалә, мәгълүмати текстларны гамәли аера белергә, охшашлык-аерымлык принцибы буенча чагыштырырга;
- әсәр эчтәлегә буенча сорауларга җавап бирергә һәм әсәр, геройлар, аларның эш-гамәлләре турында диалог төзергә;
- әсәр һәм китап исемен дәрәҗә атарга, әсәр исемен, аның эчтәлеккә туры килүен аңлатырга;
- әсәр геройларның эш-гамәлләрен әхлакый күзлектән чыгып бәяләргә, үзенең эмоциональ-рухи байлыгын баётырга;
- эзер план буенча өйрәнелгән әсәр эчтәлеген сөйләргә, эчтәлекне кыскартып һәм тулысынча сөйләү төрөн үзләштерергә;
- тема, жанр һәм авторга мөнәсәбәтә буенча әсәр, китапларны төркемләргә, әсәрнең үзенчәлекле якларын ачыклай белергә;
- китап төрләрен (китап-әсәр, китап-җыентык), китап-җыентыкларны темасы һәм жанры буенча аера белергә өйрәнә.
- укылган әсәрнең әхлакый эчтәлеген аңларга, гомумкулланышта булган әхлакый нормаларга таянып, геройларның эш-гамәлләренә бәя бирергә, әсәр турында үз фикерен белдерергә;
- автор позициясен аңларга, автор фикере белән килешү-килешмәвен дәлилли белергә;
- төрле типтагы китаплар: китап-әсәр, китап-җыентык белән эшләргә, китапның тиешле структур элементларын (эчтәлек, кереш сүз, тема, автор, сүзлек) таба белергә;
- балалар өчен иҗат ителгән вакытлы матбугат, тема, жанры һәм авторга мөнәсәбәтә буенча әсәрләр табу максатыннан китапханә фондыннан файдаланырга өйрәнергә мөмкин

“Әдәби пропедевтика” юнәлеше буенча:

- шигъри һәм чәчмә әсәрләренә аерырга; шигъри һәм чәчмә әсәрләренә атый белергә;
- 2-3 билгесе буенча әсәрнең жанр төрөн (әкият, хикәя, шигърь) билгеләргә;
- Әдәби әсәр текстындагы сүзләрнең синонимнарын табарга, сүзнең туры һәм контексттагы мәгънәсен аңларга;
- Әсәр текстларындагы эпитетларны, чагыштыруларны, сынландыруларны табарга;
- Сөйләмдә жанр төрләренең исемнәрен һәм әдәби төшенчәләренә (әкият, хикәя, шигърь, тылсымлы әкиятләр, хайваннар турында әкиятләр, көнкүреш әкиятләре, диалог, әсәр, әсәр авторы, әсәр герое, чагыштыру, эпитет) кулланырга өйрәнә.
- Сүзләрнең синонимнарын табарга, сүзнең туры һәм контексттагы мәгънәсен аңларга;
- Әсәрләргә анализ ясаганда, өйрәнелгән әдәби төшенчәләренә кулланырга;
- Геройларның монологик сөйләмен, диалогларны табып укырга өйрәнергә мөмкин.

“Иҗади эшчәнлек” юнәлеше буенча:

- Әсәр геройларының образ үзенчәлекләрен аңларга, рольне сайларга, герой репликаларын образга туры китереп, рольләргә бүленеп укырга;
- Зур күләмле булмаган әсәрләренә яки аерым эпизодларны сәхнәләштерергә;
- Әкиятләр сөйләргә;
- Өйрәнелә торган әсәр һәм аерым эпизодларга “тере картиналар” модельләштерергә;
- Әсәр геройлары турында төрле вакыйгалар уйлап чыгарырга яки әсәрне ахырын дәвам итеп сөйләргә өйрәнәләр.
- Өйрәнелә торган әсәрләргә иллюстрацияләр ясарга;
- Әсәрнең аерым эпизодларына сүзле сүрәт “ясарга”;
- Темалар буенча “Халык һәм автор әкиятләре” темасына күмәк яки шәхси проектлар эшләргә өйрәнергә мөмкин.

“Уку материалы белән эшләү” юнәлеше буенча:

- Әсәрнең төп уен билгеләргә;
- Әдәби әсәр текстында геройлары, китапның структур элементлары-автор, жанр төре турында мәгълүмат табарга;
- Әсәр текстларын кисәкләргә бүлсәң, текст планнары төзсәң;
- Текстның төрле кисәкләрендә булган мәгълүматны чагыштырырга һәм гомумиләштерсәң өйрәнә.
- Дәрәслектән һәм белешмәләрдән кирәкле мәгълүматны мөстәкыйль таба белсәң;
- Китап аппаратыннан китап, китапның авторы турында мәгълүмат табарга;
- Фәнни-популяр әсәр текстыннан һәм белешмәләрдән предмет, күренеш турындагы мәгълүмат тушлы белсәң;
- Текстта булган мәгълүматны мәгълүмати чыганаclar белән чагыштырырга;
- Модельләре буенча әсәрләргә чагыштырырга, тулыландырырга, төзәтергә, ачыкларга өйрәнсәң мөмкин

3 класс

Шәхси: укучыда татарча укуга кызыксыну, омтылыш уяту; әдәби уку тәҗрибәсе булдыру; үз милләтең белән горурлану, татар теленә мөхәббәт хисләре тәрбияләү;

Метапредмет

Коммуникатив :

Укучы өйрәнчәк: татар халык авыз иҗаты әсәрләрен өйрәнү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы кулланырга өйрәнү; текстны аңларга, аңлаганны тыңлаучыга җиткерсәң, дәрәслек һәм матур итеп укырга, укыганның эчтәлеген сөйләргә, тема буенча әңгәмә кора белсәң, аралашканда тел чараларын урынлы файдалана белсәң өйрәнү; әсәрнең темасын һәм төп геройның характерын, эш-гамәлләрен, әсәрдәге вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен белдерсәң өйрәнү.

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: татар халык авыз иҗаты әсәрләрен белү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы куллана белү; текстны аңлай, аңлаганны тыңлаучыга җиткерә, дәрәслек һәм матур итеп укый, укыганның эчтәлеген сөйли, тема буенча әңгәмә кора, аралашканда тел чараларын урынлы файдалана белү; әсәрнең темасын һәм төп геройның характерын, эш-гамәлләрен, әсәрдәге вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен өйтә белү.

Регулятив :

Укучы өйрәнчәк: татар әдипләренең иң яхшы әдәби әсәрләре белән танышырга өйрәнү; әдәби әсәрләргә дәрәслек һәм йөгереk, аңлап, сәнгатьле уку күнекмәләре булдырырга өйрәнү; татар халык авыз иҗаты әсәрләрен, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы кулланырга өйрәнү;

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: татар әдипләренең иң яхшы әдәби әсәрләрен белү; әдәби әсәрләргә дәрәслек һәм йөгереk, аңлап, сәнгатьле уку күнекмәләре булдыру, уку тизлеге нормаларына сыешу алу; татар халык авыз иҗаты әсәрләрен белү, мәкаль һәм әйтемнәрне урынлы куллана белү.

Танып- белү :

Укучы өйрәнчәк: халык әкиятләрен һәм фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мазәкләрне һ.б. әдәби жанр буларак өйрәнү .

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: халык әкиятләрен һәм фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мазәкләрне һ.б. әдәби жанр буларак кабул итә белү.

Предмет

Укучы өйрәнчәк: катлаулы булмаган монолог төзсәң өйрәнү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирсәң өйрәнү; укылган әсәрнең эчтәлеген план буенча ачарга өйрәнү; шигъри әсәрләргә сәнгатьле укырга өйрәнү; иптәшләргә алдында кыска чыгышлар ясарга өйрәнү; дәрәслек һәм фәнни-популяр әдәбият белән эшлсәң өйрәнү; алган белемнәрне практикада кулланырга өйрәнү; укытучы ярдәмендә персонажларга бая бирсәң өйрәнү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белсәң өйрәнү.

Укучы үзләштерү мөмкинлеге алачак: катлаулы булмаган монолог төзи белү; геройлар һәм вакыйгаларга характеристика бирү; укылган әсәрнең эчтәлеген план буенча ачу; шигъри әсәрләргә сәнгатьле укый белү; иптәшләргә алдында кыска чыгышлар ясау; дәрәслек һәм фәнни-популяр әдәбият белән эшлсәң күнегү; алган белемнәрне практикада куллана белү; укытучы ярдәмендә персонажларга бая бирә белү; төркемнәрдә үз фикерләрен дәлилли белү.

3 сыйныф ахырында укучылар түбэндәге нәтижеләргә ирешә:

“Сөйләм һәм уку эшчәнлеге төрләре” юнәлеше буенча :

- уку тирәлеген киңәйтү йчен, китап уку кирәклегенә төшенергә;
- укылган һәм тыңланган әсәрләрнең эчтәлеген аңларга, аларның төп уен билгеләргә;
- орфоэпик нормаларны саклап, 3 нче сыйныф укучысының мөмкинчелегенә туры килгән һәм укыганны аңларлык темпта (минутка 60-75 сүздән ким булмаган) бәтен сүзләр белән кычкырып укырга;
- укытучы житәкчелегендә зур булмаган әсәрне эчтән укырга;
- укыла торган әсәргә туры килгән темпны, тонны саклап, тыныш билгеләренә игътибар итеп, текстны сәнгатьле итеп укырга;
- текстларны яттан сөйләргә;
- теләк буенча һәм уку максатыннан чыгып, беренчел кат уку, өйрәнү максатыннан уку, эзләнү максатыннан уку төрләрен кулланып укырга;
- әдәби, фәнни-популяр мәкалә, мәгълүмати текстларны гамәли аера белергә, охшашлык-аерымлык принцибы буенча чагыштырырга;
- әсәр эчтәлегенә буенча сорауларга җавап бирергә һәм әсәр, геройлар, аларның эш-гамәлләре турында диалог төзергә;
- әсәр һәм китап исемен дәрәс атарга, әсәр исемен, аның эчтәлеккә туры килүен аңлатырга;
- әсәр геройларның эш-гамәлләрен әхлакый күзлектән чыгып бәяләргә, үзенең эмоциональ-рухи байлыгын баетырга;
- әзер план буенча өйрәнелгән әсәр эчтәлеген сөйләргә, эчтәлекне кыскартып һәм тулысынча сөйләү төрен үзләштерергә;
- тема, жанр һәм авторга мөнәсәбәте буенча әсәр, китапларны төркемләргә, әсәрнең үзенчәлекле якларын ачыклай белергә;
- китап төрләрен (китап-әсәр, китап-җыентык), китап-җыентыкларны темасы һәм жанры буенча аера белергә өйрәнә.
- укылган әсәрнең әхлакый эчтәлеген аңларга, гомумкулланышта булган әхлакый нормаларга таянып, геройларның эш-гамәлләренә бәя бирергә, әсәр турында үз фикерен белдерергә;
- автор позициясен аңларга, автор фикере белән килешү-килешмәвен дәлилли белергә;
- төрле типтагы китаплар: китап-әсәр, китап-җыентык белән эшләргә, китапның тиешле структур элементларын (эчтәлек, кереш сүз, тема, автор, сүзлек) таба белергә;
- балалар өчен иҗат ителгән вакытлы матбугат, тема, жанры һәм авторга мөнәсәбәте буенча әсәрләр табу максатыннан китапханә фондыннан файдаланырга өйрәнергә мөмкин

“Әдәби пропедевтика” юнәлеше буенча:

- шигъри һәм чәчмә әсәрләрне аерырга; шигъри һәм чәчмә әсәрләрне атый белергә;
- 2-3 билгесе буенча әсәрнең жанр төрен (әкият, хикәя, шигърь) билгеләргә;
- Әдәби әсәр текстындагы сүзләрнең синонимнарын табарга, сүзнең туры һәм контексттагы мәгънәсен аңларга;
- Әсәр текстларындагы эпитетларны, чагыштыруларны, сынландыруларны табарга;
- Сөйләмдә жанр төрләренә исемнәрен һәм әдәби төшенчәләренә (әкият, хикәя, шигърь, тылсымлы әкиятләр, хайваннар турында әкиятләр, көнкүреш әкиятләре, диалог, әсәр, әсәр авторы, әсәр герое, чагыштыру, эпитет) кулланырга өйрәнә.
- Сүзләрнең синонимнарын табарга, сүзнең туры һәм контексттагы мәгънәсен аңларга;
- Әсәрләргә анализ ясаганда, өйрәнелгән әдәби төшенчәләренә кулланырга;
- Геройларның монологик сөйләмен, диалогларны табып укырга өйрәнергә мөмкин.

“Иҗади эшчәнлек” юнәлеше буенча

- Әсәр геройларының образ үзенчәлекләрен аңларга, рольне сайларга, герой репликаларын образга туры китереп, рольләргә бүленеп укырга;
- Зур күләмле булмаган әсәрләрне яки аерым эпизодларны сәхнәләштерергә;
- Әкиятләр сөйләргә;
- Өйрәнелә торган әсәр һәм аерым эпизодларга “тере картиналар” модельләштерергә;
- Әсәр геройлары турында төрле вакыйгалар уйлап чыгарырга яки әсәрне ахырын дәвам итеп сөйләргә өйрәнәләр.
- Өйрәнелә торган әсәрләргә иллюстрацияләр ясарга;

- Әсәрнең аерым эпизодларына сүзле сүрәт “ясарга”;
- Темалар буенча “Халык һәм автор әкиятләре” темасына күмәк яки шәхси проектлар эшләргә өйрәнергә мөмкин.

“Уку материалы белән эшләү” юнәлеше буенча:

- Әсәрнең төп уен билгеләргә;
- Әдәби әсәр текстында геройлары, китапның структур элементлары-автор, жанр төре турында мәгълүмат табарга;
- Әсәр текстларын кискәкләргә бүлүргә, текст планнары төзүргә;
- Текстның төрле кискәкләрендә булган мәгълүматны чагыштырырга һәм гомумиләштерергә өйрәнә.
- Дәреслектән һәм белешмәләрдән кирәкле мәгълүматны мөстәкыйль таба белергә;
- Китап аппаратыннан китап, китапның авторы турында мәгълүмат табарга;
- Фәнни-популяр әсәр текстыннан һәм белешмәләрдән предмет, күренеш турындагы мәгълүмат туплый белергә;
- Текстта булган мәгълүматны мәгълүмати чыганаclar белән чагыштырырга;
- Модельләре буенча әсәрләргә чагыштырырга, тулыландырырга, төзәтергә, ачыкларга өйрәнергә мөмкин

4 класс

Шәхси нәтижеләр:

- кешеләрнең теге яки бу адымнарын, тормыштагы төрле очракларны гомум кабул ителгән нормалардан һәм кыйммәtlәрдән чыгып бәйләү; яхшы һәм начарны аера белү;
- текст эчендә “яшәү”, үзенең хис – тойгыларыңны белдерү;
- башкаларның хис – тойгыларын аңлау, борчылу, кайгы – шатлыгын уртаклашу;
- үз – үзенең үстерүгә омтылыш булдыру;
- авырлыкларны жиңеп, куйган максатка омтылу;
- үз фикереңне белдерә һәм яклый белергә омтылу.

Метапредметлы нәтижеләр:

- укытучы ярдәмендә уку эшчәнлегенең максатын билгеләү һәм формалаштыру;
- иллюстрация белән эш вакытында үзенең фикереңне, күзәлгәннә эйтергә өйрәнү;
- укытучы тәкъдим иткән план буенча эшләргә өйрәнү;
- дәреслек белән эшләү күнекмәсе булдыру;
- шигырьне сәнгатьле уку һәм хикәяне эзлекле сөйли алуга ирешү;
- үз фикерләреңне телдән һәм язмага белдерергә өйрәнү;
- уку бурычларын аңлау, аны чишү юлларын эзләү;
- уңышсыз уку эшчәнлегенең сәбәпләрен аңлау һәм конструктив эш итү.

Предметлы нәтижеләр:

- укытучы, укучы сөйләгән текстны аңлап кабул итү;
- сүзләргә дөрес, аңлап уку;
- укыган әсәр буенча укытучы соравына җавап бирә алу;
- текстны тулы итеп сөйләү;
- картина буенча телдән хикәя төзи алу;
- зур булмаган шигырьне яттан сөйләү;
- автор, әсәр һәм геройларны туры китереп әйтә белү;
- хикәя һәм шигырьне аера белү.

Универсаль уку гамәлләре формалаштыру

Танып белү универсаль уку гамәлләре:

- дәреслектә ориентлаша белү;
- шартлы билгеләрнең телен белү;
- текстның билгеле бер өзегенә дәреслектән иллюстрацияне табу;
- тексттан билгеләнгән өзекне табу;
- материал объектлар кулланып биремнәр үтәү;
- дәреслек һәм мөстәкыйль эш дәфтәрендәге мәгълүматлар белән эшли белү;

- дәрәслек һәм хрестоматиядәге, дәрәслек һәм мөстәкыйль эш дәфтәрендәге шартлы билгеләрне туры китерү.

Регулятив универсаль уку гамәлләре:

- кагыйдәләре, күрсәтмәләре истә тотып гамәлләр кылу;
- гамәлләрне таләп ителгән вакытта башлау һәм тәмамлау;
- үз эшчәнлегенә контрольгә алу, биремне үтәүнең дәрәслеген тикшерү;
- тормыш тәжрибәсен куллану;
- эшләнгән эшнәң сыйфатын һәм дәрәжәсен билгеләү.

Шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре:

- дәрәслек геройларына, күршәңә ярдәм итүдә таныш-белү инициативасы күрсәтү;
- үз уңышларын/уңышсызлыklarын турында фикер йөртү;
- үз мөмкинлекләренә баяләү;
- үз эшчәнлегенә нәтижәләрен яхшыртуга ихтыяж формалаштыру;
- мәгънә барлыкка китерү («Минем өчен моның нинди мәгънәсе һәм әһәмияте бар?» - дигән сорау кую)

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре:

- тормыш тәжрибәсен куллану;
- күршәң белән хезмәттәшлек итү

4 нче сыйныф ахырында укучылар түбәндәге нәтижәләргә ирешә:

- әдәби әсәрдәге рухи байлыкны аңларга һәм баяләргә; «намуслылык», «жаваплылык», «яхшылык», «усаллык» төшенчәләрен аңлата белергә;
- үз Россия гражданы итеп танырга, туган ил һәм дөнья әдәбияты кыйммәтләрен аңларга;
- кешеләргә игътибарлылык һәм теләктәшлек белдерергә, чит халыклар мәданиятенә хөрмәт белән карарга;
- универсаль уку гамәлләрен (укучы һәм сыйныфташларыңны тыңлый белүне, башкаларның фикерен һәм позициясен хөрмәт иткән хәлдә, үз позицияңне дәрәслек белдереп аралашуны) кулланарга;
- әсәр, китап, бүлек һәм тема буенча бирелгән проектлар өстендә мөстәкыйль, парлап яки төркемнәрдә эшләргә;
- әдәби әсәр өстендә эшләгәндә, үз эшчәнлегенә оештырырга, регулятив универсаль уку гамәлләреннән файдаланырга өйрәнә.

«Сөйләм һәм уку эшчәнлегә төрләр» юнәлешә буенча:

- укуга карата кызыксыну булдырырга, уку эшчәнлеген китап укучы тәжрибәсен баеп максатыннан кулланарга;
- укый белү осталыгын интеллектуаль, рухи-әхлакый, эстетик үсеш, белем һәм тәжрибә туплау чарасы буларак кулланарга;
- укуны төрлә уку бурычларын хәл итү, китап укучы мәнфәгатен канәгатьләндерү, предметара дәрәжәдә мәгълүмат эзләү максатыннан кулланарга;
- укуганны аңларга мөмкинлек тудырырлык темпта кычкырып һәм эчтән укырга;
- орфоэпик нормаларга туры китереп, сайлап алынган яки алдан өйрәнелгән әсәрләрен сәнгатьле итеп укырга;
- укуның төрлә төрләреннән (танышу максатыннан, өйрәнү максатыннан, карап чыгу максатыннан уку) файдаланырга;
- сайлап алынган уку төрен һәм формасын аңлатырга;
- әдәби, фәнни-популяр, уку һәм белем әсәрләрен аера белергә;
- әдәби әсәр эчтәлегендә ориентлаша белергә; мөстәкыйль рәвештә әсәрнең темасын, жанр төрен, авторга мөнәсәбәтен һәм төп уен билгеләргә; вакыйгалар үсешенә сәбәп-нәтижә бәйләнешен, эзлеклелеген табарга; сорауларга җавап бирергә, үз сораулар бирергә һәм башкаларның җавапларын тулыландырырга;
- әдәби, фәнни-популяр һәм белем текстлар белән эшли белергә: мәгънәсен аңларга, темасын һәм микротемаларны (под- темаларны) билгеләргә, текст буенча сорауларга җавап бирергә һәм сораулар уйларга, җавапларны тулыландырырга, цитаталар белән дәлилләргә;
- әсәр героеның эш-гамәлләрен аңларга һәм аңлатып бирергә, аларга карата үз фикерен белдерергә; автор позициясен билгеләргә;
- әсәр эчтәлеген телдән яки язмага тулы итеп, кыскартып яки сайлап алып сөйләргә;
- шигъри әсәрләрен яттан сөйләргә;

- үрнәк буенча эсәргә яки китапка кыскача аннотация язарга;
- каталогтан файдаланырга, китапханәдә кирәкле китапны үзлектән табарга өйрәнә.
- әдәби эсәрне сәнгатьнең бер төре буларак кабул итәргә;
- автор позициясен ачыкларга һәм эсәргә, эсәр геройларына һәм аларның эш-гамәлләренә мөнәсәбәт белдерергә;
- әдәби эсәрне укыганда үзенең эмоциональ халәтендәге үзгәрешләренә билгеләргә;
- аермалы якларына басым ясап, әдәби һәм фәнни-популяр эсәрләренә чагыштырырга;
- автор текстына таянып, үз фикереңне монологик сөйләм (хикәяләү, сурәтләү, фикерләү) формасында төзәргә;
- балалар өчен бастырылган вакытлы матбугат (газета, журнал) белән эшләргә өйрәнергә мөмкин.

«Әдәби пропедевтика» юнәлеше буенча

- әдәби, шигъри, чәчмә эсәр һәм фәнни-популяр текстларны аерырга; текст төрләрен чагыштырырга;
- төзелеше буенча фольклор эсәрләре жанрларын (әкият, жыр, мәсәл, мәкаль) чагыштырырга;
- сөйләмдә әдәби төшенчәләренә (эсәр, эсәрнең темасы һәм төп уе, эсәрнең жанры, автор, төп һәм ярдәмчел геройлар, уңай һәм тискәре герой) кулланырга;
- тексттан сәнгать чараларын (эпитет, чагыштыру, сынландыру (жанландыру), метафора, гипербола) гамәли таба белергә, аларның ролен аңлатырга;
- контексттагы мәгънәсенә карап, сүзләрнең синонимнарын, антонимнарын табарга өйрәнә.
- әдәби төшенчәләренә (шигъри һәм чәчмә эсәр, фольклор һәм автор эсәре) кулланып, текстларны чагыштырырга һәм аларга характеристика бирергә;
- тексттан эсәр геройларының монологын, диалогын, пейзаж һәм геройларның сурәтен табарга;
- «эсәр», «китап», «вакытлы матбугат» (газета, журнал) төшенчәләрен аерырга, аларны уку мәсьәләсен чишү өчен кулланырга өйрәнергә мөмкин.

«Ижади эшчәнлек» юнәлеше буенча

- әдәби эсәрне рольләргә бүленеп укырга; эсәрне сәхнәләштерергә;
- аналогия буенча төрле жанр эсәрләре (табышмак, әкият, хикәя, мәсәл) уйларга;
- мөстәкыйль, парлап, төркемнәрдә ижади проектлар төзәргә; мәгълүмат тупларга, тупланган материалны кулъязма китап формасында бизәргә, эш нәтижәләре белән конкурсларда, күргәзмәләрдә, китапханә дәресләрендә, мәктәп бәйрәмнәрендә катнашырга;
- тәкъдим ителгән тема, картина, репродукция буенча кечкенә сочинение, китап, эсәр геройлары турында баяләмә язарга өйрәнә.
- герой исеменнән, үз исеменнән, автор исеменнән эсәр эчтәлеген үзгәртеп сөйләргә;
- бирелгән рифма һәм строфа буенча шигърь уйларга;
- аерым эпизодларны укып, эсәр эчтәлеген сөйләргә, эсәрнең аерым эпизодларын яттан укырга;
- шәхси текстлар төзәргә (аналогия буенча хикәяләргә, фикерләргә, сорауларга тулы җавап бирергә, сурәтләргә — геройларга характеристика бирергә һәм пейзажны сурәтләргә) өйрәнергә мөмкин.

«Уку материалы белән эшләү» юнәлеше буенча

- эсәр текстында төп һәм өстәмә мәгълүматны таба белергә;
- исеме һәм эчтәлеге, аннотация һәм титул бите буенча китап эчтәлеген күзалларга;
- пейзаж һәм герой портретларын сурәтләү өчен эсәр текстындагы мәгълүматны кулланырга;
- төрле мәгълүмати чаралардан (сүзлек, энциклопедия, Ин-тернет-ресурс) файдаланырга; төрле чыганаклардан алынган мәгълүматны чагыштырырга өйрәнә.
- белешмәлекләрдән һәм энциклопедияләрдән китап, автор турында мәгълүмат тупларга;
- тема һәм бүлекләргә тәкъдим ителгән проектларны үтәү өчен кирәкле мәгълүмат җыярга, аларны гомумиләштерә белергә өйрәнергә мөмкин.

Укыту предметының эчтәлеге

Әзерлек чоры (9 сәгать)

Сөйләм. Кешеләрнең әйтеп һәм язып сөйләшүләрен гомуми күзаллау. Матур итеп сөйләшә, укый һәм яза белү кирәклеге аңлау.

Жөмлә һәм сүз. График схемалар ярдәмендә сөйләмне — Жөмлөләргә, жөмләнә сүзләргә аеру, сүзләренә ижек һәм авазларга таркату.

Ижекләр. Сузык аваздан торган һәм сузык аваздан башланган ижекләр (*ya, ил, ант*), кушылмадан торган һәм ^кУШылма авазлардан башланган ижекләр (*чабу, күл-мәк, сирт-•^Һ > шомырт*). Сузык авазларга басым ясап (*умарта*) яки суза төшеп (*әә-реек-мәән*), сүзләрне ижекләргә бүлеп әйтү һәм сүздәге ижекләр санын сузык авазларга карап билгеләү.

Авазлар һәм хәрәфләр. Аваз турында күзаллау тудыру. Сузык һәм тартык авазларны, калын һәм нечкә сузыкларны, яңгырау һәм саңгырау тартык авазларны әйтеп һәм ишетеп, ягъни конкрет авазны әйткәндә авыз эчендә сулышның тоткарлануы яки тоткарланмавына (*m — a*), калын яки нечкә әйтелүенә (*a — ə*), яңгырап яки пышылдап ишетелүенә (*z — c*) карап аера белү. Авазларны әдәби дәрәҗәгә әйтү.

Аерым (сузык яки тартык) авазны сүздән аерып алу, сүзләргә ижек-аваз анализы ясау (сүзләрдәге авазлар санын, аларның характерлы билгеләрен, сүздәге тәртибен күрсәтү), әйтелгән һәм ишетелгән сүзләрне аларның ижек-аваз төзелешен күрсәткән схема-модельләр белән бәйләү, ягъни конкрет сүзнен ижек һәм авазларын сүздәге тәртиптә схемада күрә белү.

Укытучы тәкъдим иткән аваз кәргән сүзләрне мөстәкыйль уйлап табу (*и: таш, шар, иешә...*); сүзләрнен әзер ижек-аваз схемаларын эзләп табу.

Калын сузык авазларны белдергән, *a, y, ы* һәм нечкә сузык авазларны белдергән *ə, ү, и* хәрәфләре белән таныштыру; сузык аваз хәрәфләрен, шул хәрәфләрдән төзелгән сүзләрне укырга өйрәтү (*ə, әү, y, и, иа!, ау!*)

Әлифба чоры, яки төп чор (33 сәгать) Укырга өйрәтү

Сузык һәм тартык авазлар һәм аларның хәрәфләре белән, сүзләрнен калын һәм нечкә әйтелешен билгеләүче калын һәм нечкә сузык авазлар белән танышу. Сузык аваз хәрәфләренә карап, сүзләрнен калын һәм нечкә әйтеп укылуын күзәтү (*урыла — үрелә*).

Сузык аваз хәрәфләренә карап, кушылмадан торган (ике хәрәфле ачык) ижекләрен, өйрәнелгән хәрәфләрдән төзелгән ижекләренә телдән аваз анализы һәм синтезы ясалганнан соңуку.

Башта — аваз анализы ясап, алга таба анализ ясамыйча гына күңелдән әйтеп, кисмә хәрәфләрдән һәм кисмә кушылмалардан (*та, ла, тә, ти*) сүзләр төзү һәм төзелгән сүзләрне кычкырып уку.

Хәрәфләренә дәрәҗә һәм чагыштырмача тиз танып, жанлы сүздәге авазлар мөгънәсендә уку (*эре — [эрә], тиен — [тийән], юкә — [йүкә], юка — [йүкәа]* һ. б.). Сузыктан башланган ике хәрәфле (*ал, ит, үт*), сузыктан һәм кушылмалардан торган ике ижекле (*а/ла, тә/ти, ә/ти*) сүзләрне уку; аннары артикуляция берәмлекләре буенча кушылмалардан башланган ижекләрдән төзелгән сүзләрне уку (*мә,*

мә:к тә:п, кө:р:т лә:к, ба:л ты:р га:н); ахырдан сүзләрне турыдан-туры ижекләп, кыска һәм гади сүзләрне бөтен килеш әйтеп уку. Сүзләрне, кыска гади жөмлөләрне, балаларга аңлаешлы кечкенә текстларны аңлап, әдәби дәрәҗә һәм салмак итеп, сүзләп кычкырып укырга эзлекле күнектөрү.

Гади жөмлә ахырындагы тыныш билгеләренә (ноқта, сорау, өндәү), жөмлә эчендәге тиндәш кисәкләргә, эндәш сүзләргә туры килгән интонация һәм паузаларга игътибар итеп, укытучы үрнәгендә укырга өйрәнү.

Уку гигиенасы кагыйдәләре белән балаларны таныштыру, кагыйдәләренә даими үтәү гадәтә тәрбияләү.

Кычкырып укырга тәкъдим ителгән балалар әдәбияты тематикасы

Туган илем, туган телем, Ватаным Татарстан, гомумкеше-лек әдәп-әхлагы, гаилә тормышы, уку һәм хезмәт сөю, халкыбыз тарихында милли азатлык өчен көрәш сәхифәләре, халыклар дуслыгы, тереклек һәм үсемлекләр дөньясында кеше, ел фасыллары, мажаралар, тылсымнар турында язучылар һәм халык иҗат иткән, хис һәм кичерешләргә бай әсәрләр (хикәя, әкият, жыр, шигырь, мазәк, табышмак, мәкаль).

Балалар китабы белән эшләү

Китап уку даирәсен формалаштыру (һәр дәрәскә — бер китап). Балалар өчен басылган китаплар белән кызыксындыру, китапларны эчтәлегенә карап аера белергә өйрәтү, китап, әсәр исемнәрен дәрәс әйтү, китапны язган кешенә (авторның) исемен укып күрсәтү. Дәрәстә, дәрәстән тыш укылган китап, әсәр буенча гади генә уеннар оештыру. Сөйләгәндә, әсәрдән алынган әдәби сөйләм үрнәкләреннән файдалану (сүзләр, сүзтөзмәләр, әйтемнәр, мәкальләр, жор жөмлөләр һ. б.). Уку гигиенасы һәм китапны саклап тоту кагыйдәләрен үтәү.

Әйтмә сөйләмне үстерү

Сөйләмнең аваз культурасы. Балаларда үз сөйләменә, шулай ук башка кешеләр сөйләменә авазларына игътибарны көчәйтү; ишетү сизгерлеген һәм хәтерен, сөйләм органнары хәрәкәтен үстерү, шомарту. Сөйләмнең гомуми күнекмәләрен камилләштерү, сөйләмнең салмак темпы һәм ритмына, сөйләм сулышына һәм агышына, уртача тавышка (көчәнмичә кычкырып сөйләүгә) һәм дәрәс интонациягә (тавышны күтәрә, түбәнәйтә белергә) өйрәтү.

Сүзләргә (аеруча ижек-аваз төзелешә катлаулы булганнарын) орфоэпия нормаларына туры китереп, басымнарны

саклап әйтүгә эзлеклә камилләштерә бару. Туган телдәге парлы авазларны әдәби дәрәс әйтү, аеруча балалар еш бутый, бозып әйтә торган *з — с, ч — с, н — ц, х — һ, ш — ж, ж — й, п — б, хю — в* һ.б. авазларны ишетеп аера, дәрәс итеп әйтә белергә өйрәтү (сүзләрдә, жөмлөләрдә, тизәйткәч, тел чәбәлләндергечләрдә анык итеп әйтү).

Кайбер сөйләшләрдә әдәби нормадан читкә чыккан кимчеләкләргә бәтерү өстендә эшләү (*туйган, боДау, баргаЛЛар, әйтсәнДӘГЕН, Йомга, СҮли* һ. б.).

Сүз өстендә эшләү. Балаларның сүзлеген (сүзлек хәзинәсен) ачыклау, аныклау, баету һәм активлаштыру. Предметларны, аларның билгеләрен, эш-хәрәкәтләрен белдергән, хәрәкәт вакытын һәм урынын күрсәткән (*кичә, бүген, иртә, иртән, иртәгә, ары, бире, монда, алда, читтә, өстә, югары, эчтә, тышта, түбән, аста* һ. б.) сүзләргә дәрәс (урынлы) куллану һәм аларның мәгънәләрен аңлату. Мөһим билгеләргә буенча предметларны берләштерү һәм аеру, төркемне һәм төрне атаган сүзләргә дәрәс куллану (*хайван, кош, жәнлек, сыер, болан, тавык, көртлек* һ. б.). Уйны төгәл белдерү өчен кирәк булган сүзләргә таба һәм аларны дәрәс грамматик бәйләнешкә кертә белү (*кичә кич, иртәгә иртән..., чибәр йөз, зифа буй, матур гөл..., тактага яза, тактада чишә, сузык аваздан башлана, тартык авазга бетә, күргәзмә оештыра, күрсәтмә әсбап ясыи* һ. б.). Сүзләргә мәгънә төсмерләренә сизгерлек сыйфатын үстерү, күп мәгънәле, мәгънәдәш, капма-каршы мәгънәле сүзләргә иң гади мисалларда тану, аеру. Әдәби әсәрләрдәгә күчерелмә мәгънәдә (образлы итеп) кулланылган сүзләргә, әйтелмәләргә балаларның үз сөйләмдә кулланырга өйрәтү.

Сүзләргә грамматик дәрәс формада куллану, сөйләмне әдәби дәрәс булмаган сүзләрдән арындыру.

Жөмлә төзү һәм бәйләнешләр сөйләм өстендә эшләү.

Балаларның мәктәпкәчә яшьтә ирешкән сөйләү осталыгын камилләштерү. Укытучы сорагына биреләчәк җавапны яхшылап уйлап җиткерү, анык, төзек һәм кыска гына төгәл итеп әйтү. Җавапта төрле тип жөмлөләр куллану.

Текст кисәкләрен төшереп калдырмыйча, урыннарын алыштырмыйча, таныш әкият яки хикәя эчтәлеген укытучы сораулары буенча сөйләү.

Рәсем яки рәсемнәр сериясә буенча гомуми бер темага берләштерелгән жөмлөләр яки сюжет логикасы сакланган кечкенә хикәяләр төзеп сөйләү.

Укылган жөмлөләргә яки текстларга карата куелган сорауларга телдән җавап бирү.

Әдәби әсәрдәгә хәлләргә бәйлә сүзләргә кулланып, төрле күренешләргә укытучы ярдәмдә телдән сурәтләү. Сюжетны тулыландыру, кечкенә хикәя башына, аеруча ахырына, мөстәкыйль рәвештә төрле күренеш һәм хәлләр уйлап чыгарып өстәү.

Укыган хикәядәгә вакыйгаларга охшашлык буенча яки укытучы тәкъдим иткән сюжет буенча балаларның үз тормышында булган хәлләр турында телдән кечкенә хикәяләр төзеп сөйләүләрен оештыру.

Табышмакларны жентеклөп аңлату; шигыр, жыр, такмак, такмаза, сынамыш, тизэйткеч һәм мезәкләрне ятлау, эчтәлек таләп иткән дәрәжәдә аларны төрле интонациядә сөйләү.

Үз хикәяләрен телдән иншаларганда һәм укыган текст эчтәлеген сөйләгәндә, балалар сөйләмнен грамматик дәрәсләген, төгәлләген, тулылыгын, хисләргә, кичерешләргә бай, эзлекле, эчтәлекле һәм нәфис булуын үстерү.

Башка укучыларның җавапларына һәм сөйләмнәренә игътибарлы һәм теләктәш мөнәсәбәттә булу сыйфатын һәр укучыда тәрбияләү.

Әлифбадан соңгы чор Уку. Сөйләм үстерү (24 сәгать)

Дәрестә уку

Уку тематикасы. Туган ил, уку һәм хезмәт, әдәп-әхлак, табигать һәм җәмгыять тормышында кеше; мәкальләр, табышмаклар, җырлар, әкиятләр; Г. Тукай, Г. Ибраһимов, М. Җәлил һәм аларның әсәрләре.

Ятлау өчен әсәрләр. Уку елы дәвамында 5—6 шигырне яттан сөйләргә өйрәнү.

Уку күнекмәләре. Беренче ярты елда өйрәнелгән хәрәфләрдән торган сүзләр, җөмлөләр һәм кыска текстларны ижекләп салмак уку.

Икенче ярты елда алфавитның барлык хәрәфләре булган кечкенә текстларны дәрәс һәм салмак итеп ижекләп, кыска сүзләренә бөтен килеш уку. Таныш булмаган текстны уку темпы — минутына 30 сүз. Җөмлөләр арасында пауза ясау.

Текст өстендә эшләү, бәйләнешле итеп сөйләү. Укыган текстларга карата куелган сорауларга җавап бирү; рәсемгә карап, текст эчтәлеген сөйләү, укыган әсәренә исем аңлату, дәлилләү, әсәргә гади генә итеп бәяли белү, мисаллар китерү, рәсемнәргә карап, телдән хикәя төзеп сөйләү.

Балалар китабы белән эшләү. Таныш китапларны таныш булмаганнарыннан аератаный белү; таныш китапларның исемнәрен әйтү; китап исемнәрен, авторын укып күрсәтү. Китапханәдән мәктәпкәчә яшәргә балалар өчен чыгарылган китапларны алып уку. Китап кибетләреннән нәниләр өчен чыгарылган китапларны сатып алу.

Дәрестән тыш күмәкләп китап укыганда, дәрестә текст өстендә эшләгәндә алынган күнекмәләрдән, алымнардан, эш төрләреннән киң файдалану.

2 сыйныфта уку предметының эчтәлеге

Белдекле Керпедә кунакта

Баланың китап укучы буларак тәҗрибәсен үстерү. Хайваннар турындагы әкиятләр белән бергә тылсымлы әкиятләр өстендә дә эш алып бару. Әсәргә исемнәрен, геройларның үз-үзен тотышын, эш-гамәлләрен портретларын, исемнәрен, сөйләмнәрен анализларга өйрәнү.

Хайваннар турында әкиятләр. Әкиятләр турында гомуми күзаллау булдыру. Татар халык әкиятләрендәге төп герой белән башка халыклар әкиятләрендәге төп герой арасындагы охшаш һәм аермалы яктар. Геройларның характеры. Россия халыклары әкиятләре.

Тылсымлы әкиятләр. Җирдәге һәм тылсымлы дөньяны чагыштыру. Тылсымлы предметлар, герой куллана торган тылсымлы әйберләр: тарак, көзгә, балдак. Тылсымлы булышчылар (җәнлекләр: этәч, бүре, куян, убырлы карчык һ.б.), тылсымлы төсләр (ак, кара). Борынгы дөньяның тылсымлы әкиятләрдә чагылышы (табигать көчләре, кешеләренә хайваннарга, үсемлекләргә әверелүе)

Тормыш-көнкүреш әкиятләре. Тормыш-көнкүреш әкиятләренә килеп чыгышы. Тылсымлы әкиятләрдән аермалы яктары. Әкиятләрдә проблемалар, үгет-нәсыйхәт, юмор хисе.

Әкиятләренә әдәби үзенчәлеге, тел байлыгы, төзелеше. Автор әкиятләре. Чәчмә һәм

тезмә сөйләмне тану, аеру; тезмә сөйләмнең үзенчәлекләрен (ритм, рифма) билгеләү. Аудирование. Әйтелгән сөйләмне кабул итү: укытучы һәм сыйныфташларның текстны кычкырып укуы, әңгәмәдәшләрнең сөйләме, үзгәчә бирелгән сораулар аңлау. Сөйләмне аңлау: фикер алышу аспектын тоту, эчтәлек буенча сорауларга җавап бирү һәм үзгәчә сораулар бирә белү.

Кычкырып уку. Ижекләп укудан сүзләп укуга күчү, уку тизлеген даими арттыру.

Чылбыр буенча һәм рольләп уку процессында кычкырып укуны формалаштыру.

Сәнгати әсәрләргә рольләргә бүлү һәм чылбыр рәвешендә уку. Поэтик һәм прозаик әсәрләргә сәнгатьле уку. Аңлаешлы интонацияне, уку тизлеген сайлый белү, текст эчтәлегенә карап тиешле тукталышлар ясай белү. Дәрәҗәләргә рәсемнәрне карый, аларны сәнгати текстлар белән чагыштыру

Белмәмештә кунакта

Россиядә һәм татарларда беренче китаплар, аларның басыла башлау тарихы турында гомуми күзаллау. Уку китабы, әдәби әсәр, белешмәлекләр.

Китапны сәнгать төре буларак аңлау формалаштыру.

Шигъри әсәрләр белән танышу. Текстның мәгънәсен аңлап уку, йөгерек уку техникасын камилләштерү. Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлегенә буенча сорауларга җавап бирү, вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләү. Шигърият (Р. Вәлиева, Ф. Яруллин, Ж. Дәрзаман, Йолдыз). Кеше һәм табигать бергәлегенә. Дөнъяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Әйләнә-тирә дөнъяның матурлыгы-шагыйрь өчен илһам чышмәсе булуга инандыру, шигърьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет.

Автор әсәрләрендә һәм халык авыз ижатында охшашлык. Чагыштыру, контраст, жанландыру кебек гади әдәби алымнарны таба белү. Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көчә, тон, сөйләм мелодиясе (тавышны күтәрү, түбәнәйтү).

Текстларга гади анализ алымнары белән таныштыру; сәбәп һәм нәтиҗә бердәмлеген ачыклау.

Текстка һәм шәхси тәҗрибәгә нигезләнеп, текст турында үз фикеренә әйтү. Дәрәҗәләргә тыш аралашу вакытында сөйләм әдәби нормаларыннан тайпылмау. Сөйләмдә текстның төп фикерен чагылдыру. Фәнни-популяр һәм әдәби әсәрләргә үзгәчәлеген искә алып, укылган яки ишеткән текстның эчтәлеген төгәл сөйләп бирү. Укымышлы ябалак янында

Әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларыннан чыгып бәя бирү. Туган ил, Ватан төшенчәсен аңлау, Россия халыклары мисалында әдәбиятта төрле милләт халыкларының туган илгә мөһабәтәте турында күзаллау булдыру. Төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы. Әсәр героеның портретын, характерын аның эш-гамәлләре һәм сөйләме аша бирү.

Туган тел әдәбиятын дөнъя мәдәниятының өлеше буларак, әхлакый кыйммәтләрне һәм горел гадәтләргә саклау күренеше буларак, халыкның милли-мәдәни кыйммәтлеген аңлау.

Автор теленә кабатланмас матурлыгы. Халык авыз ижаты белән охшашлык (кабатланулар, вакыйгалар бергәлегенә һ.б.) Балалар укуы. Халык авыз ижаты әсәрләре. Фольклорның кече жаннары (санамышлар, тизәйткеләр, табышмаклар, кушаматлар, сынамышлар); халык әкиятләре (күңелсез, хайваннар турында әкиятләр, көңкүреш, тылсымлы); мәкальләр һәм әйтемләр

Аю өнөндө

Шигърият (Р.Миңнуллин). Шигъри эсэрлэр белән беррэттән хикәяләр белән дә танышу (Ләбиб Лерон, Идрис Туктар). Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Эчтән укый белергә күнектерү. Чылбыр рәвешендә укыганда үз урынынны белеп, чират буенча уку. Укылган эсәргә анализ ясау күнекмәләре.

Укучыларны тиз һәм йөгөрөк укырга гадәтлөндөрү. Укыганда орфоэпия нормаларын төгәл саклау, дәрәс тавыш төсмерләре (тавыш көчө, темпы) белән укырга өйрөтү. Аңлап һәм сәнгатьле уку күнекмәләре булдыру. Укуга карата таләпләрне төгәл үтәү: кычкырып укуның дәрәслеге, сәнгатьлелеге, укуның тизлеге.

Хыялда тудырган дөнья

Шигърият (Г.Тукай, Г.Афзал, Б.Рәхмәт, Ш.Галиев, Р.Вәлиева, Ф.Яруллин, Ж.Дәрзаман, Р.Фәйзуллин, Р.Харис, Р.Миңнуллин, Р.Корбан, М.Фәйзуллина, М.Шабаев, Н.Мадыров, Л.Лерон, Н.Ахунов, Ф. Садриев, Р. Хафизова, Ф.Зыятдинов, Г. Юнысова, Л.Шәех).

Хикәя жанры Жанр үзенчәлеге: сурәтләнгән вакыйгаларның тормышчанлыгы; әхлакый проблемаларның актуальлеге; уйдурмалар. Хикәянең төп мәгънәсе. Хикәя исеменең төп мәгънәгә туры килүе. Хикәя геройлары, аларның портретлары һәм характерының сөйләмнәре. Башкарган гамәлләре аша чагылышы. Авторның үз героена мөнәсәбәте.

Тексттан тиешле мәгълүматны таба белү. Фактлар, тасвирлау, өстәмә фикерләр белән тулыландырып уку.

Әдәби эсәр эчтәлеген сөйләүнең төрләрән (тулы, сайлап, кыскача – төп фикерне әйтү) үзләштерү.

Текстның эчтәлеген тулысынча сөйләү: бирелгән өзектәге төп фикерне ачыклау, кирәкле сүзләрне билгеләү, исем кушу, эпизодның эчтәлеген тулысынча сөйләү, һәрбер өлешнең һәм текстның төп фикерен билгеләү, һәр өлешкә һәм тулаем текстка исем кушу, тексттагы жөмлөләрне атау, сорау жөмлө яки үзләре теләгән форма кулланып, план төзү.

Язма сөйләм нормалары: эчтәлекнең эсәр исеменә туры килүе (тема чагылышы, геройларның характеры, вакыйга барган урын). Текстның исеменә һәм текстка анализ (сорулар һәм биремнәр системасы нигезендә), аның эмоциональ мәгънәсен билгеләү (мәсәлдә - төп мәгънә, шигърьдә – лирик кичерешләр, хикәягә авторның нәтижәсе һәм геройларның капма-каршы позициясе, бишек жырында, гимнда һәм башка эсәрләрдә төп интонация). Текстны төзүнең үзенчәлекләрен, әдәби сәнгатьлелек чараларын билгеләү

Библиографик культура формалаштыру.

Дәрәслек белән эш итә белү (“эчтәлек” һәм “шартлы билгеләр” битләре), өстәмә текстлар һәм иллюстрацияләр белән эшләү күнекмәләре. Жыелма эсәрләр, әдәби эсәрләр, көндәлек матбугат, белешмә әдәбия турында күзаллау. Сүзлекләрне системалы куллану. Китапханәнең алфавит каталогы турында күзаллау. Уку процессында мәктәп китапханәсе фондын практик куллану. Китап белән сәнгатьнең аерым төре буларак танышу, аның элементларын өйрәнү.

Балалар өчен газета-журналлар

Дәрәстән тыш эшчәнлекне оештыру: сыйныфтан тыш укыганны сөйләү, өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Фән буенча сүзлек эше, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат: газета, журналлар белән эшләү, балалар вакытлы матбугаты белән танышу

Табигать – серле һәм жанлы дөнья

Г. Хәсәнов, Ә Еники, Р. Мингалим, Ф. Сафин эсәрләре.

Уку тизлеген даими рәвештә арттыра бару. Аны текстның мәгънәсен тулы күләмдә аңларлык дәрәжәгә җиткерү.

Текстларны анализлаганда сәнгатьлелек чараларын табарга күнектерү.

Сурәтләр чаралары турында беренчел күзаллау булдыру, кабатлауларның мәгънәсенә төшенү, тавышның сәнгатьлелеген ачыклау: рифма, ритм тою күнекмәләре.

Төрле мәгълүмат белән эшли алу. Текст буенча сорауларга җавап бирү, тема буенча чыгыш ясау, иптәшенең чыгышын тыңлау, әңгәмә вакытында, текстны кулланып, җавапларны тулыландыруда катнашу. Төрле белешмә һәм иллюстратив-сәнгать материалларыннан файдалану.

Текстның мәгънәсен аңлап уку, йөгереп уку техникаларын камилләштерү. Тизәйткеч, Әкият, санамыш, бишек җырларының композиция үзенчәлеген аера белү.

Көлке ничек туа?

Төрле китаплар (тарихи, мажаралы, фантастик, фәнни-популяр басмалар, белешмәлекләр, энциклопедияләр). Юмористик әсәрләр.

Юмористик һәм житди характердагы әсәрләргә кычкырып, яттан укыганда эмоциональ характерын чагылдыру. Тавыш төсмерләре – интонация, тон, тавыш көче, темп, пауза, логик басым, сүзсез мимика, хәрәкәтләрне бирү күнекмәләре. Әйтмә сөйләм. Монологик сөйләмнең төрләрне үзләштерү (сорауларга кыска һәм тулы җавап бирү, тормыштагы күзәтүләрне һәм кичерешләрне чагылдыру, текстка нигезләнеп дәлилләр формасында). Диалогик аралашу үзенчәлекләрен үзләштерү: әйтелгәнне тыңлый белү, әңгәмәдәшкә карата үзенең мөнәсәбәтенә белдерү. Текст эчтәлегенә нигезләнеп, фикерләшә белү. Диалогик сөйләмнең этик яктары – сөйләм этекити нормаларын куллану һәм фикерләшкәндә үзара уңай мөнәсәбәт саклау.

2 сыйныфта укыту предметының эчтәлегенә

Күзәтбәз һәм тәэсирләр уртаклашабыз

Кече яшьтәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эшчәнлеген оештыру: өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Дөнъяны шагыйрь күзлегеннән чыгыш күзаллау. Әйләнә-тирә дөнъя матурлыгының шагыйрь өчен илһам чышмәсе булуын инандыру.

Кеше һәм табигать бергәлегенә. Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Хикәя геройлары, аларның портретлары һәм характер үзенчәлекләренең башкарган гамәлләргә аша чагылышы. Авторның үз героена мөнәсәбәте. Геройларга чагыштырма характеристика. Р.Мингалым, Н.Гыйматдинова, Н. Әхмәдиев иҗатының тема актуальлегенә.

Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлегенә буенча сорауларга җавап бирү, вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләү, сөйләмдә куелган максатны аңлай алу, дәрәҗә, фәнни яктан танып-белү, әдәби әсәрләргә тыңлаганнан соң сораулар куя белү таләп ителә.

Халык авыз иҗаты грамотага, туган телгә өйрәтү өчен материал буларак киң кулланыла. Татар халык иҗаты һәм халык авыз иҗатының кечкенә фольклор жанрлары турында укучыларның белемнәрен системалаштыру. Фольклор әсәрләре турында күзаллау булдыру. Фольклор әсәрләргә жанр төрлелегенә (әйләнмәле әкият, хайваннар турында әкият, көнкүреш әкиятләре, тылсымлы әкиятләр; кече фольклор төрләре: табышмаклар, санамышлар, әйтемнәр, бишек җырлары һ.б.). Мәсәл жанрлары турында күзаллау. (Мәсәл – автор әсәрләре, хайваннар турында әкиятләр һәм фольклор дөнъясы байлыгы). Автор әдәбияты: хикәя жанрлары һәм әдәби әкиятләр, автор поэзиясе. Шигъри текстларның үзенчәлекләре (ритм, рифма)

Чагыштырулар серенә төшенбәз

Халык авыз иҗатының бер төре булган һәм жир йөзгәгә барлык милләтләрдә дә яшәп килүче, буыннан буыннарда күчеп йөри торган хайваннар турындагы әкиятләргә карата гомуми күзаллау булдыру. Әкиятнең гасырлар дәвамында үсеше. Гади вакыт тасмасы: 1) бик борынгы әкиятләр, 2) борынгы, 3) бик борынгы булмаган әкиятләр турында аңлату.

Борынгы әкиятләрде геройның аңы, хәйләгә осталыгына дан жырлана. Ө әкияти вакыйгалар исә үз эченә геройның изге эшләрән, аның сәләтен, киң күңеллеген күрсәтүне максат итеп куя. Йөрәмсәк әкиятләр турында күзаллау булдыру.

Россиядә яшәүче төрле милләт халыкларының авыз ижаты әсәрләре.

Фольклор әсәрләреннән әкиятләрне вакыт тасмасында күрсәтү (бик борынгы, борынгы, әкияти вакыйгалар).

Укучы - тыңлаучыга табигый көчләрнең серен, әкият геройларының серле тормыш агышын күрсәтү, хикәя геройларының характерында тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү.

Халык авыз ижаты әсәрләренең гомумкешелек әхлак кагыйдәләрен һәм кешеләрнең үзара мөнәсәбәтләрен күрсәтүен ачыклау. Әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларыннан чыгып бәя бирү. Төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы.

Фольклор әсәрләре нигезендә милли этикет үзенчәлекләре белән таныштыру. Кече фольклор жанрларын практик үзләштерә (табышмак, санамыш, бишек жырлары), үзәк текст ижат итү һәм кирәкле мимикалар ярдәмендә аны сәхнәләштерү. Үз кичерешләреңне телдән һәм язмача уртаклашу (сөйләм һәм инша формасында)

Кешеләрнең хыялларын аңларга тырышабыз

Фольклор әсәрләреннән автор ижатына күчү. Уйдырма, әкиятләр, хикәяләрне чагыштыру. Бүгенге көн язучылары, шагырьләренең актуальге. Балалар язучылары - Р.Корбан, Р.Файзуллин, М. Галиев, Йолдыз ижаты. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат белән эшләү. Төрле жыентыклар төзәргә өйрәнү.

Жөмлөләрне укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аера белү. Төрле төрдәге һәм типтагы текстларның мәгънә үзенчәлекләрен аңлау, аларны интонация ярдәмендә бирү.

Сәнгатьле уку, текстның әчтәлеген сөйләү һәм язу, сочинение язу, эзер темага телдән яки язма рәвештә текст эзерләү, картиналар белән эшләү, әсәргә нигезләп инсценировка эшләү, рольләргә бүлеп уку, уен кебек эш төрләрен куллану күз алдында тотыла.

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләрен, геройларны табу, чагыштыру.

Геройның характерын билгели белү (аның сүзле портреты, эш-гамәлләре, сөйләм әдәбе, автор мөнәсәбәте аша), геройның характер үсешен вакыт аралыгында күзәтү, берничә геройның гамәлләренә чагыштырма анализ ясау. Лирик һәм прозаик текстларда автор кичерешләрен һәм позицияләрен табу (укытучы ярдәмендә). Текст белән эшләү нәтижәсендә төрле сюжет сызыкларын аера белү, геройларның характерын, вакыйгалар үсешен, сәбәпләрнең бәйләлеген билгеләү, үзәкнең фикереңне белдерү, авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, текстның төп фикерен ачыклау.

Эчтән уку.

Зур булмаган күләмдәге текстны мөстәкыйль укый белү, өйрәнелә торган текстта кирәкле мәгълүматны табарга өйрәнү. Шулай ук сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу һәм таләп ителгән информацияне аерып ала белү.

Ярату турында

Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урынынны белеп, чират буенча уку. Укылган әсәргә анализ ясау. Б.Кустодиев, Ф.Халиков, Ф.Әминов, Константин Ф.Юның картиналарына күзәтү.

Яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләренә эчтән укыганда мәгънәсен аңлап житкерү. Уку төрләрен билгели белү (өйрәнү, танышу, карап чыгу, сайлап уку).

Китапта бирелгән мәгълүмат төрен ачыклау: фәнни, әдәби (тышкы билгеләренә һәм анда бирелгән белешмә-иллюстратив материал). Китап типларын ачыклау: әсәр, жыентык, сайланма әсәр, вакытлы матбугат, белешмәлекләр (сүзлек, энциклопедия).

Хикмәтле тормыш тәжрибәсе туплайбыз

Мәсәлләрнең ике өлештән: хикәяләр (вакыйга) һәм моральдән (нәтижә, тәрбияви аңлату) торуын аңлату. Мәсәлдәге хикәяләр өлешенәң әкиятләрдән килеп чыгуына басым ясау. Мәсәлләрне мораль өлешенәң мәкальләр белән охшашлыгы. Мәсәл жанрының килеп чыгышы, үсеше. Хикәя, шигырь, мәсәл жанрлары турында гомуми күзаллаулар, төзелеш үзенчәлекләре, сәнгати чаралары. Бөтен дөньяга танылган мәсәлчеләр: Эзоп, Ж.Лафонтен, И.Крылов, Л.Толстой, 19нчы гасырда иҗат итүче К.Насыйри, Т.Яхин, В.Родлов әсәрләре. 20нче гасырның атаклылары - Г.Тукай, М.Гафури, Г.Шамуков, Ә. Исхак. Н.Исәнбәт ижаты.

Мәкальләр – ул борынгылар сүзе, аталар сүзе, картлар сүзе, тәҗрибә һәм хикмәт жимеше, хәтердә сакланырга тиешле хәзинә, халыкның күмәк фикере. Тормыш кагыйдәсе, сүзгә дәлил, тормышта киңәш. “Мәкаль” сүзе гарәп теленнән алынган, “урынлы сүз яки тиешле урында әйтелгән сүз” дигән мәгънәне аңлатуын төшендерү. Төрле халык мәкальләре. Мәкальләрне сөйләмдә, мәсәлләрдә урынлы куллану. Әдәби жанрлар һәм төрләре булган текстлар белән эш. Текстны автор әсәрләре яки фольклор әсәре булуын билгеләү. Текстта жанр үзенчәлекләрен аңлау (тылсымлы әкиятләр, күңелсез әкиятләр, хикәя, бишек җырлары, гимн). Фәнни-популяр һәм сәнгати текстлар арасындагы аерманы аңлау. Текстның фәнни-популяр яки сәнгати текстларка туры килүен исбатлау. Поэтик һәм прозаитик текстларны аера белү. Теләсә нинди текста автор фикерен (укытучы ярдәме белән), шулай ук лирик шигырьләрдә геройның борчлыгын реконструкцияли белү.

Көлкә серләрен эзлибез

Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Шигырьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет, контраст.

Поэтик форманың кайбер әһәмиятле үзенчәлекләре белән таныштыру. Укучылар, махсус терминнар кулланмыйча гына, парлы һәм аралаш рифмаларның дәрәс яңгырашын, эчтәлеккә йогынтысын бәяли. Рифмаларның чиратлашуы аша “ритм” төшенчәсе дә бирелә.

Сүзлек белән эш (туры, күчәрелмә, күпмәгънәле сүзләргә аерып алу), укучыларның сүзлек байлыгын максатчан тулыландыра бару.

Укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны саклау.

Төрле сәнгать әсәрләре белән эш

(әдәби уку, рәсем, скульптура, музыка). Сәнгатьнең бер төре буларак әдәби укуны кузаллау. Рәссам, язучы һәм композиторларның үзенчәлекләрен чагыштыру. Төрле сәнгать төренә караган әсәрләргә чагыштыру.

Герой ничек туа?

Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм методикасы (тавышны күтәрү, түбәнәйтү).

Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирү. Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләргә табу.

Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләргә тексттан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләр (урынны сурәтлэгән сүзләр, сүзтезмәләргә тексттан алып).

Төрәк сүзләр, модель, схемаларга таянып, текстны кабат күздән кичерү. Эчтәлекне тулысынча һәм кыскача сөйләү (төп фикерне билгеләү).

Укылган әсәрнең дәвамлы буларак, телдән сочинение, рәсем яки бирелгән тема буенча кечкенә хикәя төзү.

Әдәби әсәр, әдәби образ, сүз сәнгате, автор (сөйләүче), сюжет, тема; әсәр герое: портретлы, сөйләм, эш-гамәлләр, фикерләре; авторның әсәр героена мөнәсәбәт төшенчәләрен аңлату.

Телнең сурәтләр чараларын кулланып, мөстәкыйль рәвештә текстны күз алдына китерү Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирү. Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләргә табу. Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләргә

тексттан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтлэгән сүзләр, сүзтезмәләрне тексттан алып).

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияларне, геройларны табу, чагыштыру.

Үткәннәр белән хәзергене чагыштырабыз

Язма сөйләмдә телнең сәнгати сурәтләү чараларын: синоним, антоним, чагыштыруларны куллана белү. Шәхси үсештә туган телдә укуның мөһимлеген аңлау; дөньяны күзаллауны, милли тарихны һәм мәдәниятны, башлангыч этикетны күзаллауны, мәрхәмәтлелекне һәм явызлыкны, эхлакеллекне формалаштыру. Кызыксындырган әдәбиятны мөстәкыйль сайлый алу; өстәмә мәгълүмат алу һәм аңлау өчен белешмә чыганақлардан файдалану.

Сыйныфтан тыш уку.

Укучыларны мөстәкыйль китап укурга әзерләү. Укучы күзаллавын үстерү, киңәйтү, кызыксынучанлыкларын үстерү. Матур әдәбият укуга ныклы һәм аңлы кызыксыну булдыру. Балалар китабы белән мәдәният буларак танышу. Аның төзелеше, төрләре, жанры һәм темасы.

3 сыйныфта укуыту предметының эчтәлегә

Күзәтәбез һәм тәәсирләр уртаклашабыз

Кече яшьтәге мәктәп баласының дәрәслектән тыш эшчәнлеген оештыру: өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Әйләнә-тирә дөнья матурлыгының шагыйрь өчен илһам чышмәсе булуын инандыру.

Кеше һәм табигать бергәлегә. Автор әсәрләрендә һәм халык авыз ижатында охшашлык. Хикәя геройлары, аларның портреты һәм характер үзенчәлекләренең башкарган гамәлләре аша чагылышы. Авторның үз героена мөнәсәбәте. Геройларга чагыштырма характеристика. Р.Мингалим, Н.Гыймәтдинова, Н. Әхмәдиев ижатының тема актуальегә.

Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлегә буенча сорауларга жавап бирү, вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләү, сөйләмдә куелган максатны аңлай алу, дәрәс, фәнни яктан танып-белү, әдәби әсәрләре тыңлаганнан соң сораулар куя белү таләп ителә.

Халык авыз ижаты грамотага, туган телгә өйрәтү өчен материал буларак киң кулланыла. Татар халык ижаты һәм халык авыз ижатының кечкенә фольклор жанрлары турында укучыларның белемнәрен системалаштыру. Фольклор әсәрләре турында күзаллау булдыру. Фольклор әсәрләренең жанр төрлелегә (әйләнмәле әкият, хайваннар турында әкият, көнкүреш әкиятләре, тылсымлы әкиятләр; кече фольклор төрләре: табышмақлар, санамышлар, әйтемнәр, бишек жырлары һ.б.). Мәсәл жанрлары турында күзаллау. (Мәсәл – автор әсәрләре, хайваннар турында әкиятләр һәм фольклор дөньясы байлыгы). Автор әдәбияты: хикәя жанрлары һәм әдәби әкиятләр, автор поэзиясе. Шигъри текстларның үзенчәлекләре (ритм, рифма)

Чагыштырулар серенә төшенәбез

Халык авыз ижатының бер төре булган һәм жир йөзәндәге барлык милләтләрдә дә яшәп килүче, буыннан буыннарга күчеп йөри торган хайваннар турындагы әкиятләргә карата гомуми күзаллау булдыру. Әкиятнең гасырлар дәвамьнда үсеше. Гади вакыт тасмасы: 1) бик борыңгы әкиятләр, 2) борыңгы, 3) бик борыңгы булмаган әкиятләр турында аңлату.

Борыңгы әкиятләрдә геройның аңы, хәйләгә осталыгына дан жырлана. Ә әкияти вакыйгалар исә үз эченә геройның изге эшләрен, аның сәләтен, киң күңеллеген күрсәтүне максат итеп куя. Йөрәмсәк әкиятләр турында күзаллау булдыру.

Россиядә яшәүче төрле милләт халықларының авыз ижаты әсәрләре.

Фольклор әсәрләреннән әкиятләре вакыт тасмасында күрсәтү (бик борыңгы, борыңгы, әкияти вакыйгалар).

Укучы - тыңлаучыга табигый көчләрнең серен, әкият геройларының серле тормыш ағышын күрсәтү, хикәя геройларының характерында тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү.

Халык авыз ижаты әсәрләренең гомумкешелек әхлак кагыйдәләрен һәм кешеләрнең үзара мөнәсәбәтләрен күрсәтүен ачыклау. Әсәр геройларының эш-гамәлләренә әхлак кагыйдәләре нормаларынан чыгып бәя бирү. Төрле халыкларның фольклорында тема, идея, геройларның охшашлыгы.

Фольклор әсәрләре нигезендә милли этикет үзенчәлекләре белән таныштыру. Кече фольклор жанрларын практик үзләштерә (табышмак, санамыш, бишек жырлары), үзәк текст ижат итү һәм кирәкле мимикалар ярдәмендә аны сәхнәләштерү. Үз кичерешләреңне телдән һәм язмача уртаклашу (сөйләм һәм инша формасында)

Кешеләрнең хыялларын аңларга тырышабыз

Фольклор әсәрләреннән автор ижатына күчү. Уйдырма, әкиятләр, хикәяләргә чагыштыру. Бүгенге көн язучылары, шагырьләренең актуальлеге. Балалар язучылары - Р.Корбан, Р.Файзуллин, М. Галиев, Йолдыз ижаты. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат белән эшләү. Төрле жыентыклар төзүгә өйрәнү.

Жәмләләргә укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аера белү. Төрле төрдәге һәм типтагы текстларның мәгънә үзенчәлекләрен аңлау, аларны интонация ярдәмендә бирү.

Сәнгатьле уку, текстның эчтәлеген сөйләү һәм язу, сочинение язу, әзер темага телдән яки язма рәвештә текст әзерләү, картиналар белән эшләү, әсәргә нигезләп инсценировка эшләү, рольләргә бүлеп уку, уен кебек эш төрләрен куллану күз алдында тотыла.

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләргә, геройларны табу, чагыштыру.

Геройның характерын билгели белү (аның сүзле портреты, эш-гамәлләргә, сөйләм әдәбе, автор мөнәсәбәте аша), геройның характер үсешен вакыт аралыгында күзәтү, берничә геройның гамәлләренә чагыштырма анализ ясау. Лирик һәм прозаик текстларда автор кичерешләрен һәм позицияләрен табу (укытучы ярдәмендә). Текст белән эшләү нәтижәсендә төрле сюжет сызыкларын аера белү, геройларның характерын, вакыйгалар үсешен, сәбәпләргә бәйләгән билгеләү, үзәкнең фикереңне белдерү, авторның әйтүгә теләгән фикерен аңлау, текстның төп фикерен ачыклау.

Эчтән уку.

Зур булмаган күләмдәге текстны мөстәкыйль укый белү, өйрәнелә торган текстта кирәкле мәгълүматны табуга өйрәнү. Шулай ук сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу һәм таләп ителгән информацияне аерып ала белү.

Ярату турында

Сәнгатьле уку күнекмәләргә формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урынынны белеп, чират буенча уку. Укылган әсәргә анализ ясау. Б.Кустодиев, Ф.Халиков, Ф.Әминов, Константин Ф.Юның картиналарына күзәтү.

Яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләргә эчтән укыганда мәгънәсен аңлап житкерү. Уку төрләрен билгели белү (өйрәнү, танышу, карап чыгу, сайлап уку).

Китапта бирелгән мәгълүмат төрен ачыклау: фәнни, әдәби (тышкы билгеләренә һәм анда бирелгән белешмә-иллюстратив материал). Китап типларын ачыклау: әсәр, жыентык, сайланма әсәр, вакытлы матбугат, белешмәлекләр (сүзлек, энциклопедия).

Хикмәтле тормыш тәҗрибәсе туплыйбыз

Мәсәлләрнең ике өлештән: хикәяләү (вакыйга) һәм моральдән (нәтижә, тәрбияви аңлату) торуын аңлату. Мәсәлдәге хикәяләү өлешенең әкиятләрдән килеп чыгуына басым ясау. Мәсәлләргә мораль өлешенең мөһимләргә белән охшашлыгы. Мәсәл жанрының килеп чыгышы, үсеше. Хикәя, шигырь, мәсәл жанрлары турында гомуми күзаллаулар, төзелеш үзенчәлекләргә, сәнгати чаралары. Бөтен дөньяга танылган мәсәлчеләр: Эзоп, Ж.Лафонтен, И.Крылов, Л.Толстой, 19нчы гасырда ижат итүче К.Насыри, Т.Яхин, В.Родлов әсәрләргә.

20нче гасырның атаклылары - Г.Тукай, М.Гафури, Г.Шамуков, Ә. Исхак. Н.Исәнбәт ижаты.

Мәкальләр – ул борынгылар сүзе, аталар сүзе, картлар сүзе, тәҗрибә һәм хикмәт җимеше, хәтердә сакланырга тиешле хәзинә, халыкның күмәк фикере. Тормыш кагыйдәсе, сүзгә дәлил, тормышта киңәш. “Мәкал” сүзе гарәп теленнән алынган, “урынлы сүз яки тиешле урында әйтелгән сүз” дигән мәгънәне аңлатуын төшендерү. Төрле халык мәкальләре. Мәкальләргә сөйләмдә, мәсәлләрдә урынлы куллану. Әдәби жанрлар һәм төрләре булган текстлар белән эш. Текстны автор әсәрләре яки фольклор әсәре булуын билгеләү. Текстта жанр үзенчәлекләрен аңлау (тылсымлы әкиятләр, күңелсез әкиятләр, хикәя, бишек җырлары, гимн). Фәнни-популяр һәм сәнгати текстлар арасындагы аерманы аңлау. Текстның фәнни-популяр яки сәнгати текстларка туры килүен исбатлау. Поэтик һәм прозаитик текстларны аера белү. Теләсә нинди текста автор фикерен (укутучы ярдәмә белән), шулай ук лирик шигырьләрдә геройның борчлыгын реконструкцияли белү.

Көлкә серләрен эзлибез

Дөнъяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Шигырьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет, контраст.

Поэтик форманың кайбер әһәмиятле үзенчәлекләре белән таныштыру. Укучылар, махсус терминнар кулланмыйча гына, парлы һәм аралаш рифмаларның дәрәҗә яңгырашын, эчтәлеккә йогынтысын бәяли. Рифмаларның чиратлашуы аша “ритм” төшенчәсе дә бирелә.

Сүзлек белән эш (туры, күчәрелмә, күпмәгънәле сүзләргә аерып алу), укучыларның сүзлек байлыгын максатчан тулыландыра бару.

Укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны саклау.

Төрле сәнгать әсәрләре белән эш

(әдәби уку, рәсем, скульптура, музыка). Сәнгатьнең бер төре буларак әдәби укуны кузаллау. Рәссам, язучы һәм композиторларның үзенчәлекләрен чагыштыру. Төрле сәнгать төренә караган әсәрләргә чагыштыру.

Герой ничек туа?

Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм методикасы (тавышны күтәрү, түбәнәйтү).

Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирү. Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләргә табу.

Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләргә тексттан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләргә тексттан алып).

Терәк сүзләр, модель, схемаларга таянып, текстны кабат күздән кичерү. Эчтәлекне тулысынча һәм кыскача сөйләү (төп фикерне билгеләү).

Укылган әсәрнең дәвамлы буларак, телдән сочинение, рәсем яки бирелгән тема буенча кечкенә хикәя төзү.

Әдәби әсәр, әдәби образ, сүз сәнгате, автор (сөйләүче), сюжет, тема; әсәр герое: портретлы, сөйләм, эш-гамәлләргә, фикерләргә; авторның әсәр героенә мөнәсәбәт төшенчәләрен аңлату.

Телнең сурәтләү чараларын кулланып, мөстәкыйль рәвештә текстны күз алдына китерү Сәнгатьлелек тудыру чараларын кулланып, бирелгән тексттагы геройга характеристика бирү. Әсәрдән геройны һәм вакыйгаларны характерлаган сүзләргә табу. Бирелгән өзек эчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика бирү (кирәкле сүзләргә тексттан сайлау), вакыйга буенча урынны сурәтләү (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтезмәләргә тексттан алып).

Төрле әсәрдәге охшаш ситуацияләргә, геройларны табу, чагыштыру.

Үткәннәр белән хәзергә чагыштырабыз

Язма сөйләмдә телнең сәнгати сурәтләү чараларын: синоним, антоним, чагыштыруларны кулланып белү. Шәхси үсештә туган телдә укуның мөһимлеген аңлау; дөнъяны

күзаллауны, милли тарихны һәм мәдәниятны, башлангыч этикетны күзаллауны, мәрхәмәтлелекне һәм явызлыкны, әхлакеллекне формалаштыру. Кызыксындырган әдәбиятны мөстәкыйль сайлый алу; өстәмә мәгълүмат алу һәм аңлау өчен белешмә чыганақлардан файдалану.

Сыйныфтан тыш уку.

Укучыларны мөстәкыйль китап укырга әзерләү. Укучы күзаллавын үстерү, киңәйтү, кызыксынучанлыklarын үстерү. Матур әдәбият укуга ныклы һәм аңлы кызыксыну булдыру. Балалар китабы белән мәдәният буларак танышу. Аның төзелеше, төрләре, жанры һәм темасы.

4 нче сыйныфта укыту предметының эчтәлегә

Тылсымлы әкият кануннарын өйрәнәбез: үткәннәрне яңадан кичереп, бүгенге тормыш белән бәйлибез.

“Миф” төшенчәсе. Мифларның килеп чыгышы ышанулар, ырымнар. Мифлар халык авыз ижатында. Мифлар һәм халык авыз ижатының хайваннар турындагы әкиятләр, фантастик әкиятләр белән бәйләнеше. Мифлар турында гомуми күзаллау булдыру. Борынгы халыкларның тормышы, кеше һәм табигать арасындагы мөнәсәбәт. Халыклар әкиятләренең мифлар, легендаларда чагылышы. Тотем хайваннары һәм тотем үсемлекләре, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләренең сакланышы. Дөнья турында борынгы күзаллаулар чагылышы. Тарихи бәйләнеш. Халык традицияләре һәм бәйрәмнәр. Автор әкиятләренең халык әкиятләре белән охшашлыгы (жанр һәм сюжет). Риваять һәм легендаларда бирелгән вакыйгаларның әкиятләрдә чагылышы. Тылсым дөньясы, тылсымлы предметлар, сихри саннар, сүзләр, тылсымлы булышчылар. Тылсымлы әкият герое. Әкият һәм хикәя жанрларының композиция үзенчәлегә (күзәтүләр аша). Автор бирергә теләгән картинаны күзаллау. Вакыйгаларның эзлеклелегә. Укыганда орфоэпик һәм интонацион нормаларны саклау. Жөмлөләрне укыганда тыныш билгеләрен интонация белән аеру.

Уку, фәнни-популяр текстларның үзенчәлекләре. Риваять, легенда, мәсәл, миф, санамыш, әкият, тизәйткеч, үртәвеч, такмаза, бәет кебек әсәрләренең гомуми үзенчәлекләре. Р.Фәйзуллин ижаты. Ф.И.Урманче, К.М.Миңнуллин “Мифология энциклопедиясе”. В.А.Ранов, Г.М.Давлетшин, Р.Бикбулатов, Р.Мостафин, К.Нафиков, М.И.Әхмәтжанов- эзләнүчеләр. Г.Кутуй “Рөстәм мажаралары”.

Фольклорга нигезләнгән хикәяләр. Дастан, риваять һәм легендалар аша тарих белән танышабыз, ә автор әкиятләре хисләр дөньясына чакыра.

Халык әкиятләрендәге тылсым белән жинүләр, автор әкиятләрендә, акыл белән эш итеп, уңышка ирешү, ярату һәм яратыла белүнең көче. Халык традицияләре һәм бәйрәмнәр. Тормыш агачы, кешеләрнең аларга карашы. Автор әкиятләренең халык әкиятләре белән охшашлыгы (жанр һәм сюжет). Тылсымлы әкият законнары: әкият героеның өеннән чыгып китүе, максатка ирешү юлы (тылсым дөньясы, карурманнар аша үтә торган юл, сынаулар, тылсымлы булышчы ярдәме, жинү шатлыгы). Риваять һәм легендаларда сөйләнгән геройлар, аларның кичерешләре. Төрле атамалар, аларның килеп чыгышы. Әкият геройларының серле тормыш агышын күрсәтү. Хикәя геройларының характерын тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү. Халык һәм автор әкиятләре. Китапны саклап тоту күнекмәләре.

Фольклор текстлары аша укучыларга тарихи элементлары (географик һәм тарихи атамалар, язу барлыкка килгәннән соң кешеләр тормышы). Фольклор әсәрләрендә жанр үзенчәлекләре. Фольклор әдәбиятының автор язмалары. Язучы әсәрләндә тарих, вакыйгаларның тарихи хәрәкәте, характерлар. Фольклор текстларының үзенчәлекләре. Текстны төрле жөмлөләр тизмәсеннән гамәли аеру. Әсәрнең исеменә һәм бизәлешенә карап, эчтәлегә. Поэтик әсәрләр аша укучыларга парлы һәм аралаш рифмаларның

ритмлылыгы фольклорга нигезлэнгәнлеге. Р.Харис, Р.Зәйдулла ижаты. Х.Камалов “Археолог”. Кешелек тарихының борынгы битләре: Казан ханлыгы, Идел буе регионы.

Рифмаларны аеру һәм һәрбер аерым рифма төренең эчтәлеген аңлау. “Тема” һәм “төп фикер” төшенчәләрен, шулай ук әсәр геройларының “төп борчылуларын” үзләштерү. Төрле характердагы жанр әсәрләрен практик аеру (жанр төшенчәсен аңламыйча). Сюжет турында практик күзаллау. Әсәр герое, сөйләүче-автор турында куаллау. Тексттан олицитворение, чагыштыру, гипербола, контрастлылыкны таба белү һәм аеру.

Фәнни һәм фәнни-популяр текстлар белән эш.

Фәнни һәм фәнни-популяр текстларның төзелешен өйрәтү; текстны өлешләргә, кереш сүзләргә аеру, эчтәлек планы төзү.

Шагыйрьләр һәм авторлар ижаты аша табигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез.

Кеше һәм табигать бергәлеге. Дөнъяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Әйләнә-тирә дөнъяның матурлыгы – шагыйрь өчен илһам чышмәсе булуына инандыру. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Укылган әсәргә анализ ясау. Уку техникасын үстерү. Эчтән укый белергә күнектерү. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп чират буенча уку. Хикәяләү төрләре. Тезмә һәм чәчмә әсәрләр. Язучы язган әсәрнең үзенчәлеге.

Халык әдәбиятында “вакыт” төшенчәсе. Сөйләм барышында әйтелгән фикерне аңлау, ишеткән әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү, сөйләмдә куелган максатны аңлый алу, дәрәс, фәнни яктан таныш-белү, әдәби әсәрләрне тыңлаганнан соң сораулар кую. Төрле төрдәге һәм типтагы текстларның мәгънә үзенчәлекләрен аңлау, аларны интонация ярдәмендә бирү. Чит ил һәм хәзерге көн язучыларының кече яшьтәге мәктәп баласы аңлай алырлык әсәрләре. Р.Миңнуллин ижаты.

Кычкырып уку.

Сәнгатьле уку үзенчәлекләрен үзләштерү (башлангыч этапта тыныш билгеләрен интонация белән аерып жөмлөләрне уку, укылган текстның жанрларына карап интонация сайлау – лирик шигырь мәсәл кебек, гимн – бишек җыры кебек укылмый, интонация, пауза, тон, логик басым сайлау).

Безгә кадәр яшәгән яшьтәшләребез тормышы белән танышабыз.

Авторның үз героена мөнәсәбәте. Хикәя геройлары, аларның портрет һәм характер үзенчәлекләренә, башкарган гамәлләре аша чагылышы. Герой характерының катлаулылыгы, вакыт белән бәйләнеше. Хикәя жанры турында күзаллау формалаштыру. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Әдәби тел берәмлекләре.

Шагыйрь, язучы, рәссамнарның биографиясе. Хәзерге заман авторлары белән очрашу, балаларның авторга сораулары, җаваплары. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат. Әсәр авторлары турында мәгълүмат. Композициясе һәм сюжеты катлаулы булган, күләмле әсәрләр. Герой белән сөйләүче арасындагы тормыш. Яшь үзенчәлекләренә туры килгән күләмдәге һәм жанрдагы әсәрләрне эчтән укыганда мәгънәсе. Уку төрләре (өйрәнү, танышу, карап чыгу, сайлап уку). Бирелгән исемлек, картотека буенча китап сайлау. Алфавит каталогы. Яшь үзенчәлекләренә туры килгән сүзлек һәм белешмә материалларны мөстәкыйль рәвештә куллану. Ф.Әмирхан “Кечкенә хезмәтче”, К.Нәжми “Нәсимәнең беренче эш көне”, Г.Ибраһимов “Яз башы”.

Язу. (Язма сөйләм культурасы).

Текст төрләрен аера белү (тасвирлау тексты, хикәяләү тексты, фикерләшү тексты) һәм кечкенә инша формасында аны практик үзләштерү, шәхси күзәтүләр һәм кичерешләр, сәнгать әсәрләре буенча кыска иншалар, хатлар, котлау откырткалары язу.

Матурлыкның безгә ничек тәэсир итүен аңларга тырышабыз.

Кеше һәм табигать бергәлеге. Дөнъяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Герой яшәгән тирәлек, пейзаж. Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Геройларга чагыштырма характеристика. Хикәя жанры турында күзаллау формалаштыруны дәвам итү. Әдәби тел берәмлекләре. “Эчтәлек” бите белән танышу, аңа карап кирәкле әсәрне китаптан таба

белү, кече яштәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эшчәнлеген оештыру; өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат. Халык авыз ижатының төп байлыгы- табиғый социаль тигезлекне саклау һәм яклау. Чит ил һәм үзбездән сыны сәнгать эсәрләре белән танышу. “Музей йорты”ндагы эсәрләр.

Укытучы ярдәмендә катнашучыларның эш-гамәлләренә мотивларын билгеләү, аларны анализлау, чагыштыру. Геройларның эш-гамәлләренә каппа-каршылыгы яки охшашлыгы буенча чагыштыру. Текстны анализлау барышында автор билгеләмәләре, геройның исеме аша авторның аңа мөнәсәбәте.

Бирелгән өзек әчтәлеген сайлап сөйләү: геройга характеристика (кирәкле сүзләргә тексттан сайлау), вакыйга буенча урынның сурәте (урынны сурәтләгән сүзләр, сүзтәзмәләргә тексттан алып).

Төрле эсәрдәгә охшаш ситуацияләргә, геройларны табу, чагыштыру. И. Юзеев ижаты. 19-20 нче гасырның классик эсәрләре (шигырьләр, хикәяләр, шигъри тылсымлы әкиятләр, повестьләр). Классик балалар әдәбияты (шигырьләр, хикәяләр, әкиятләр, хикәятләр). Хәргә заман эсәрләре (Россия күп милләтле дәүләт) һәм чит ил әдәбияты (шигырьләр, хикәяләр, әкиятләр, хикәятләр). Китап төрләре: тарихи, фантастик, фәнни-популяр, белешмә энциклопедик әдәбият; балалар матбугаты (балалар журналлары). Башлангыч гомуми белем дәрәжәсендә укучылар алга таба гомуми урта белем алу өчен әзерлекле булырга һәм гомумкултуралы, әдәби яктан камилләшкән булырга тиеш.

Жирдә кеше булу өчен, кеше күпме юллар үтә?

Халык традицияләре һәм бәйрәмнәр. Геройларга чагыштырма характеристика. Укытучының табиғый көчләренә серен күрсәтү. Эсәрдә авторлар кичерешләре. Автор күзәтүләренә чагылышы.

Укучыларны мөстәкыйль уку өчен китап сайларга өйрәтү, уку күнекмәләрен киңәйтү һәм тирәнәйтү. Балалар китабының төзелеше, төрләре, жанрлары, темалары.

Сәнгать дөнъясының үзәгә генә хас үзгәчлекләрен ачыклайбыз.

Автор эсәрләрендә һәм халык авыз ижатында охшашлык. Герой характерының катлаулылыгы, вакыт белән бәйләнеше. Жанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре: темп, тавыш көче, тон, сөйләм мелодикасы (тавышны күтәрү, түбәнәйтү) Шигърьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет. Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру (интонация, тон, темп саклап кычкырып уку). Балалар китабы белән эшләү. Поэтик форманың әчтәлекле сәнгатьләгән тирәнтен аңлау. Шигърьләр сайлаган шигъри алымнарның әчтәлекле, максатчан булуы. Халык авыз ижатының төрле жанрлары һәм автор эсәрләре.

Укытучы ярдәмендә әдәби тексттан сәнгатьлелек чараларын: синоним, антоним, эпитет, чагыштыру, метафора, гиперболаларны табу һәм аларның әһәмияте.

Эсәрнең төзелеш үзгәчлекләре, сурәтләнү (пейзаж, портрет, интерьер), фикер йөртү, геройның монологы һәм диалогы, композиция үзгәчлекләре. Уку компетенцияләрен кирәкле дәрәжәдә булдыру, сөйләм теле. Уку техникалары; әдәби, фәнни, уку текстлары. Р. Әхмәтжанов ижаты

Үткәнә булмаган халыкның киләчәгә юк. Туган ил турында уйланыбыз.

Гимнар (Татарстан гимны). Чагыштыру, контраст, жанландыру кебек гади әдәби алымнары. Хикәядәгә чынбарлык чагылышы. Төрле жыентыклар төзүгә өйрәтү. Текстның төп фикере, микротемалары, төп һәм терәк сүзләре. Текстны кабат укыганда эшчәнлек алгоритмы. Язма сөйләмдә телнең сәнгати сурәтләнү чаралары: синоним, антоним, чагыштырулары. Сөйләм төре буларак монолог. Автор текстна таянып, тәкъдим ителгән яки укытучы әйткән тема буенча зур булмаган текст (монолог). Көндәлек тормыштан, әдәби эсәрләрдән, сыны сәнгать эсәрләреннән алынган тәэсирләргә тасвирлы белү, фикерләнү, хикәяләнү. Чыгышынны дөрес планлаштыра алу. Монологик сөйләмнең үзгәчлекләрен искә алып, синоним, антоним, чагыштыру. Үзгәч халыкның сәнгать эсәрләрен өйрәнү нигезендә, туган телнең коммуникатив - эстетик мөмкинлекләре.

Сыйныфтан тыш уку. Укучыларны мөстәкыйль китап укырга эерләү. Укчы күзаллавын үстерү, киңәйтү, кызыксынучанлыкларын үстерү. Матур әдәбият укуга ныклы һәм аңлы кызыксыну булдыру. Балалар китабы белән мәдәният буларак танышу. Аның төзелеше, төрләре, жанры һәм темасы.

1 нче сыйныфта программа бүленеше. Тематик планлаштыру.

Грамотага өйрәтү чоры һәм уку

№	Тема	Сәгать саны
1	Эзерлек чоры	9
2	Төп чор (Хәрефләр һәм авазлар)	33
3.	Белем иленә сәяхәт.	8
4.	Урман мәктәбе.	8
5.	Әкият илендә.	8
	Барысы	66 часов

2 сыйныфта тематик планлаштыру

№	Тема	Сәгать саны
1	Белдекле Керпедә кунакта	21
2	Белмәмештә кунакта	4
3	Укымышлы Ябалак янында	4
4	Аю өнендә	3
5	Күрүноктасы	22
6	Балаларөчен газета һәм журналлар	3
7	Шагыйрь өчен табигать – серле һәм жанлы дөнья	5
8	Кызык һәм көлкеле хәлләр	6
	Барысы	68

3 сыйныфта тематик планлаштыру

№	Тема	Сәгать саны
1	Күзәтәбез һәм тәэсирләр белән уртаклашабыз	15
2	Чагыштырулар серенә төшенәбез	6
3	Кешеләрнең хыялларын аңларга тырышабыз	7
4	Ярату турында	9
5	Хикмәтле тормыш тәҗрибәсе туплыйбыз	8
6	Көлке серләрен эзлибез	5
7	Герой ничек туа?	8
8	Үткәннәр белән хәзергене чагыштырабыз	10
	Барысы	68

Укыту курсының эчтәлеге 4 сыйныф

№	Бүлекләрнең исемнәре	Барлык сәгатъ ләр
1	Тылсымлы әкият канунарының өйрәнбәз: үткән нәрне яңадан кичереп, бүгенге тормыш белән бәйлибәз.	20
2	Фольклор ганигезлән гән хикәяләү.	10
3	Шагыйрьләр, рәссамнарижаты ашата бигать һәм кешеләрнен матурлыгынанлар га өйрәнбәз.	7
4	Безгә кадеряшгән яшьтәшләр безнең тормыш белән танышабыз.	6
5	Матурлыкның безгә ничек тә әсиритүенанлар гатырышабыз.	9
6	Жирдә кеше булу өчен, кеше күпмеюллар үтә?	8
7	Сәнгать дөньясының үзгәнгән хас үзгәчлекләрен ачыклайбыз.	4
8	Үткән булмаган халыкның киләчәге юк. Туган ил турында уйланабыз.	4
	Барысы	68